

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Versijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 800 fr. per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

Vlaamse Juristenvereniging

XXIVe Rechtskundig Congres te Antwerpen op 23 mei a.s.

Sectie der Bedrijfsjuristen

OVERZICHT VAN HET RECHT BETREFFENDE TUSSENPERSONEN IN HET HANDELSVERKEER

Preadvies van Prof. W. VAN GERVEN

Inleiding

1. Handelstussenpersonen zijn personen die bij het sluiten van handelstransacties bemiddelend optreden: zij treden dus op voor rekening van een ander, de principaal. Hun optreden kan uitsluitend bestaan in het bijeenbrengen van partijen, bijv. in het opsporen, voor rekening van een fabrikant (de principaal), van mogelijke kopers; eenmaal de partijen — verkoper en koper — bijeen zijn, komt de tussenpersoon in dat geval niet meer tussen bij het sluiten van de overeenkomst die rechtstreeks tussen de contractspartijen tot stand komt. Dergelijke tussenpersonen noemt men *makelaars* (*courtiers*). Vaak komt de tussenpersoon wel nog tussen bij het sluiten van de overeenkomst en sluit hij zelf het contract met de tegenpartij maar dan voor rekening van de principaal. Een tussenpersoon wiens opdracht aldus bestaat in het sluiten van overeenkomsten noemt men *commissionair* wanneer hij, volgens afspraak, in eigen naam optreedt en dus bij het sluiten van de overeenkomst met de derde de naam van de principaal niet vermeldt, althans niet vermeldt als zijnde de echte contractant. Treedt een dergelijk, met het sluiten van overeenkomsten belast tussenpersoon daarentegen op, overeenkomstig de afspraak, in naam van zijn principaal, dan pleegt men de tussenpersoon een *handelsagent* (*agent commercial*) te noemen ⁽¹⁾. De hierboven gemaakte onder-

scheidingen zijn slechts theoretisch juist. In de werkelijkheid lopen zij soms door elkaar, vooral wat betreft het onderscheid tussen makelaar en handelsagent (*Infra*, nr. 5 en 8).

2. In de vorige alinea werden handelestussenpersonen in drie groepen onderscheiden naargelang de aard (sluiten van overeenkomsten of alleen maar bijeenbrengen van partijen) en de wijze van uitvoering (in eigen naam of in naam van de principaal) van de hun t.a.v. derden toevertrouwde opdracht. Men kan de handelstussenpersonen nochtans ook indelen, op grond van de aard van hun interne verhouding tot de principaal, in *zelfstandige tussenpersonen* en *aangestelden*, d.w.z. tussenpersonen die in een arbeidsrechtelijke verhouding van ondergeschiktheid staan tegenover de principaal, hun werkgever. Het statuut van deze laatste categorie van tussenpersonen wordt geregeld door de wet van 30 juli 1963 « tot instelling van het statuut der *handelsvertegenwoordigers* » (*représentants de commerce*) volgens welke onder handelsvertegenwoordiging moet verstaan worden « de activiteit die erin bestaat een cliënteel op te sporen en te bezoeken met het oog op het onderhandelen over of het afsluiten van zaken, verzekeringen uitgezonderd, onder het gezag, voor reke-

(1) Sedert de wet van 30 juli 1963 (waarover later) kan men tot aanduiding van deze soort van handelstussenpersonen de term *handelsvertegenwoordiger* (*représentant de commerce*) niet meer gebruiken. Deze term werd immers door genoemde wet voor een speciale soort van handelstussenpersonen, met name in dienstverband optredende tussenpersonen, gereserveerd. Daartegenover staat het gebruik van de term « *représentant de commerce* » — in de Neder-

landse (officiële) tekst vertaald met « *handelsagenten en commissionairs* » — in het communautaire recht (zie nl. de mededeling van de E.G. Commissie, terzake van kartelrecht, van 24 december 1962) waar de term wordt gebruikt als synoniem voor de hierboven genoemde generieke term « *handelestussenpersoon* »; maar zie de E.G. richtlijn van 25 februari 1964 betreffende het vestigingsrecht van « *tussenpersonen in handel, industrie en ambacht* », waar in het Frans de term « *intermédiaires du commerce, de l'industrie et de l'artisanat* » wordt gebruikt. Over deze bepalingen van communautair recht, zie verder, nr. 20.

ning en in naam van één of meer opdrachtgevers » (art. 2, lid 1). Genoemde wet geeft aan de categorie van de « handelsvertegenwoordigers » trouwens de grootst mogelijke uitbreiding eensdeels door in de geciteerde definitie alleen het gezagscriterium voorop te stellen als criterium van ondergeschiktheid en anderdeels door in art. 2, lid 2 een weerlegbaar vermoeden te schrijven ten gunste van de toepasselijkheid van het statuut van handelsvertegenwoordiger ⁽²⁾. Er weze nog aan herinnerd dat het statuut van de wet van 1963 moet gecombineerd worden met de wettelijke regelen betreffende de arbeidsovereenkomst voor bedienden (art. 1), waaruit mag worden afgeleid dat de wet van 1963 aan de kant van de handelsvertegenwoordiger geen toepassing vindt op rechtspersonen.

3. In beginsel doorkruisen de twee in de voorgaande nummers gemaakte onderscheidingen elkaar zodat men zou kunnen spreken van zelfstandige zowel als van aangestelde, d.z. niet-zelfstandige, makelaars, commissaires, respectievelijk handelsagenten. In feite echter reserveert men de namen makelaar, commissair en handelsagent voor zelfstandige tussenpersonen. Dit woordgebruik wordt trouwens beaamd door de wet van 30 juli 1963 die in de hierboven geciteerde definitie alle in eigen naam maar voor rekening van de principaal contracten sluitende tussenpersonen, m.a.w. commissaires, buiten haar toepassingsgebied sluit, en dit nog eens herhaalt in artikel 2, lid 4, waar ook de categorieën van makelaar en van zelfstandige handelsagent worden uitgesloten.

De tendens, die het arbeidsrecht kenmerkt, om werknemers in bescherming te nemen tegenover de werkgever laat zich nu ook, door analogie, gelden buiten het arbeidsrecht. Zo is de wet van 27 juli 1961 betreffende de eenzijdige beëindiging van voor bepaalde tijd verleende concessies van alleenverkoop door deze tendens geïnspireerd. Omwille van deze analogie, en ofschoon deze wet geen handelstussenpersonen betreft althans geen handelstussenpersonen in de juridische zin van het woord — de alleenverkoper verkoopt voor eigen rekening —, wordt genoemd de wet in dit pre-advies in het kort besproken.

Het statuut van de onderscheiden categorieën van handelstussenpersonen

4. De volgende categorieën van handelstussenpersonen worden achtereenvolgens behandeld: makelaars, handelsagenten, handelsvertegenwoordigers, commissaires en daarbij aansluitend, om de hierboven genoemde reden, de verkoopconcessionarissen. Dit pre-advies blijft uiteraard beperkt tot de hoofdzaken.

§ 1. Makelaars

5. Zoals reeds werd aangestipt doet een makelaar naar Belgisch recht niets meer dan partijen bij elkaar brengen. Derhalve gaat hij tegenover de derde met wie de overeenkomst achteraf, door de opdrachtgever wordt gesloten, geen persoonlijke verbintenis aan en haalt hij, omgekeerd, ook geen rechten uit de met de derde gesloten overeenkomst ⁽³⁾. In de praktijk gebeurt het nochtans regelmatig, bijv. terzake van verzekeringen, dat de makelaar ook

tussenkomt bij het sluiten van de overeenkomst. Is het sluiten van de overeenkomst voor rekening van de principaal, de hoofdzaak van de opdracht van de zgn. makelaar dan is hij in werkelijkheid geen makelaar maar een commissair of handelsagent, naarmate hij in eigen naam of in naam van de principaal optreedt ⁽⁴⁾. Naar die hypothese verwijst artikel 67 van het K.B. nr. 84 van 30 januari 1935 (Boek I, titel V, W.v.K.) ⁽⁵⁾.

Naar Frans en Italiaans recht bestaat de opdracht van de makelaar (*courtier*, *mediatore*) eveneens in beginsel uitsluitend in het bijeenbrengen van partijen ⁽⁶⁾. Dit is ook de visie van het Duitse *Handelsgesetzbuch* (hierna H.G.B.), dat nochtans bovendien beklemtoont dat de makelaar « gewerbmässig » voor andere personen moet optreden — zoniet is hij een *Zivilmakler* — zonder evenwel « auf Grund eines Vertragsverhältnisses ständig betraut zu sein » met het bemiddelen van zaken (§ 93). Dit laatste vereiste vindt men ook terug in artikel 62 van het Nederlandse Wetboek van Koophandel volgens hetwelk makelaar is « hij, die als zodanig beëdigd door de arrondissementsrechtbank, zijn bedrijf maakt van het sluiten van overeenkomsten, tegen genot van zeker loon of provisie, op order en op naam van personen, tot wie hij niet in vaste betrekking staat ». Uit deze definitie blijkt onmiddellijk, dat een makelaar, naar Nederlands recht, meer is dan een bemiddelaar van zaken. Op dit punt verschilt het Nederlands recht van de hierboven genoemde rechtsstelsels ⁽⁷⁾. Daarentegen blijkt het vereiste van het *bedrijfsmatig* bemiddelen (evenwel zonder vaste betrekking tot een bepaald principaal), vereiste, dat expliciet wordt gesteld door de Duitse en de Nederlandse wet, ook te gelden in het Belgische, Franse en Italiaanse recht t.a.v. handelsmakelaars.

6. Behoudens het bovengenoemde K.B. van 30 januari 1935 kent het Belgische recht geen algemene regeling van het statuut van makelaar zulks in tegenstelling tot verschillende buitenlandse rechtsstelsels die een ietwat uitvoeriger regeling bevatten (zie bijv. §§ 93-104 H.G.B.; artt. 1854-1765 Codice civile; artt. 62-71 Ned. W.v.K.; artt. 71-90 Fr. Code de Comm.). Wel regelen speciale wetten de activiteiten van bepaalde soorten van makelaars zoals de activiteiten van makelaars en tussenpersonen die zich bezig houden met de termijnhandel in goederen en eetwaren (K.B. nr. 72 van 30 november 1939) en van bevrachters (*affréteurs*) (wet van 5 mei 1936). Ook wordt het statuut van wisselagent (die in feite echter een commissair in effecten is: zie art. 64 bis van het hierboven en hierna genoemde K.B. van 1935) uitvoerig geregeld door het K.B. nr. 84 van 30 januari 1935.

Wat betreft de vergoeding verschuldigd aan de makelaar moeten, bij ontstentenis van een schriftelijke overeenkomst, de gewoonten van de plaats waar de makelaar zijn opdracht uitvoert, worden geraadpleegd. Deze gewoonten verschillen zeer van plaats tot plaats en van branche tot branche. In de regel is het makelaarsloon slechts verschuldigd indien de overeenkomst tussen partijen ook werkelijk tot stand komt maar dan ongeacht de

(4) Zie Van Ryn en Heenen, *Principes de droit commercial*, III, nr. 1851.

(5) Zie ook artikelen 65 en 66 waar enkele professionele verplichtingen van wisselagenten en makelaars worden genoemd.

(6) Cousi en Marion, *Les intermédiaires de commerce*, Parijs, 1963, nr. 123; — art. 1754 en 1761 Codice civile.

(7) Het in het Nederlandse recht op algemene wijze gestelde beëdigingsvereiste — beëdiging die slechts zal worden verleend indien de makelaar de nodige kwalificaties heeft (Dorhout-Mees, *Kort begrip van het Nederlands Handelsrecht*, 4e druk, 1964, nr. 743) — vindt men ook terug in andere rechtsstelsels t.a.v. bepaalde categorieën van makelaars: zie bijv. het Franse decreet van 29 april 1964 betreffende « courtiers de marchandises assermentés ».

(2) Dit leidde ertoe dat de vraag werd gesteld of de categorie van de zelfstandige handelsagenten wel nog bestaat: Taquet en Denis, « Existe-t-il encore des représentants autonomes », *J.T.*, 1964, 143 e.v. Zie verder, nr. 10.

(3) Cass., 31 oktober 1940, *Pas.*, 1940, I, 274. Vgl. artikelen 1 en 2 van het model van makelaarscontract voorbereid door Fabrimetal. Artikel 1: « X (de makelaar) verplicht zich kopers op te sporen voor de produkten die door Y (de principaal) vervaardigd of zullen vervaardigd worden, en hem de tegenpartij te vernemen ». Artikel 2: « Y zal nochtans slechts als mandataris mogen optreden in de mate als zulks door de goede gang der zaken vereist wordt ».

omstandigheid of de overeenkomst, ja dan nee, wordt uitgevoerd⁽⁸⁾. Maar zelfs wanneer het makelaarsloon bij schriftelijke overeenkomst werd vastgesteld, matigen de rechtbanken, vooral terzake van immobiliere verrichtingen, zich wel eens het recht toe om het loon dat overdreven voorkomt, rekening houdend met de gepresteerde diensten, onder bijzondere omstandigheden te reduceren⁽⁹⁾.

Tegenover zijn cliënt is de makelaar verantwoordelijk voor de goede uitvoering van zijn verbintenissen. Hij zal bijv. aansprakelijk kunnen worden gesteld wegens het geven van verkeerde inlichtingen of als hij een medecontractant heeft aangewezen waarvan hij de insolventie of de handelingsonbekwaamheid kende of behoorde te kennen (vgl. art. 1759 Codice civile)⁽¹⁰⁾. Daartegenover staat, dat hij, behoudens andersluidend beding, niet verantwoordelijk is voor de goede afloop van de door hem aangeprezen verrichting⁽¹¹⁾.

Wat de eenzijdige opzegging van de makelaarsverhouding betreft (het geval van zware schuld uitgezonderd), moet een onderscheid worden gemaakt. Indien de makelaar werd aangesteld met het oog op een welbepaalde transactie, dan wordt naar analogie met de lastgevingsovereenkomst aanvaard, dat elk van partijen de overeenkomst op elk ogenblik — maar niet ten on gepaste tijde of op onverantwoordde manier — kan opzeggen. Zou de makelaar daarentegen uitzonderlijk aangesteld zijn voor een onbepaalde termijn met het oog op een ganse reeks transacties, dan kan aan de verhouding een einde worden gesteld, op grond van de algemene ongeschreven regel dat één van partijen steeds een voor onbepaalde termijn gesloten overeenkomst kan opzeggen⁽¹²⁾, maar dan m.i. mits het toestaan van een redelijke opzegtermijn of, bij ontstentenis daarvan, opzegvergoeding (vgl. infra, nr. 9).

§ 2. Handelsagenten

7. Het statuut van de zelfstandige handelsagent, d.i. de tussenpersoon die voor rekening en op naam van de principaal overeenkomsten sluit en die niet staat in een dienstverband jegens zijn principaal (zoniet is hij een handelsvertegenwoordiger wiens statuut geregeld wordt door de wet van 30 juli 1963), is vooralsnog in het Belgische recht vrijwel ongeregeld. Dit geldt zowel voor de interne verhouding tussen agent en principaal als voor de externe verhouding, d.i. de verhouding van agent en principaal tegenover de derden met wie de overeenkomst wordt gesloten. Bij afwezigheid van een contractuele regeling betreffende de verhouding tussen principaal en agent, zal men derhalve aangewezen zijn op de wetsbepalingen uit het B.W. aangaande de mandaatovereenkomst. Deze regelen houden nochtans onvoldoende, of zelfs helemaal geen

rekening met het professioneel en commercieel karakter van de handelsagent.

A. De verhouding principaal - agent

8. In verschillende buitenlandse wetboeken is het statuut van de handelsagent daarentegen wel geregeld. Voor een voorbeeld van wettelijke regeling betreffende de interne verhouding tussen agent en principaal, zij verwezen naar artikelen 75a t/m 75p van het Nederlandse W.v.K. Deze regeling is voor ons land speciaal van belang omdat zij mede aan de oorsprong ligt van het ontwerp van Benelux-modelwet over agentuurovereenkomst dat in 1963 werd opgesteld door de Benelux-Studiecommissie tot eenmaking van het recht en dat in februari 1969 met enkele wijzigingen in de vorm van een wetsontwerp bij de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers werd ingediend⁽¹³⁾ (hierna genoemd agentuurswetsontwerp). Overeenkomstig artikel 75a Ned. W.v.K. is handelsagent « hij, die zijn bedrijf maakt van het verlenen van bemiddeling bij het tot stand komen van bepaalde overeenkomsten tussen iemand, tot wien hij in een vaste betrekking staat (principaal) en derden, of van het afsluiten van zoodanige overeenkomsten op naam en voor rekening van den principaal ». Anders dan de Nederlandse wet geeft het agentuurswetsontwerp in artikel 1 een definitie van de agentuurovereenkomst, niet van de agent. Die definitie luidt: « De agentuurovereenkomst is de overeenkomst waarbij de ene partij, de principaal, aan de andere partij, de handelsagent, buiten enige verhouding van ondergeschiktheid opdraagt, en deze zich verbindt, voor een bepaalde of een onbepaalde tijd en tegen beloning hetzij ten behoeve van de principaal bij de totstandkoming van overeenkomsten bemiddeling te verlenen, hetzij deze op naam en voor rekening van de principaal te sluiten ». Beide definities hebben gemeenschappelijk (i) dat de agent in een vaste betrekking moet staan tegenover de principaal — het wetsontwerp preciseert: « voor een bepaalde of een onbepaalde tijd » —; (ii) dat de agent niet staat in een verhouding van ondergeschiktheid jegens de principaal — dit wordt niet uitdrukkelijk gezegd in art. 75a Ned. W.v.K. maar blijkt uit de combinatie ervan met art. 75q, waar men een definitie vindt van de wel in dienstverband staande handelsreiziger —; (iii) dat de opdracht van de agent kan bestaan zowel in het eenvoudig bemiddelen van zaken als in het sluiten van contracten op naam van de principaal⁽¹⁴⁾. Dit laatste punt past volledig in het kader van de Nederlandse wet waar het onderscheid tussen makelaar en handelsagent in geen enkel opzicht stoelt op het onderscheid tussen louter bemiddelen van zaken en sluiten van zaken, maar wel op het al dan niet in een vaste betrekking staan (hetgeen iets anders is dan in dienstverband staan) met de principaal. Het sluit ook aan bij een tendens die zich aftekent in het Belgische recht. Het onderscheid tussen makelaars enerzijds, handelsagenten en handelsvertegenwoordigers anderzijds ligt in het al dan niet in een vaste betrekking staan van de tussenpersoon t.a.v. de principaal (en niet in de al dan niet uitsluitend bemiddelende functie van de tussenpersoon). Gezien in deze optiek ziet het onderscheid er als volgt uit: handelsvertegenwoordigers zijn tussenpersonen die, staande in een vaste betrekking van ondergeschiktheid, clientele opsporen en aanbrengen en/of met de clientele in naam van de principaal overeenkomsten sluiten (zie art. 2, lid 2 van de wet van 1963 betreffende handelsvertegenwoordiging);

(8) Voor afwijkingen en modaliteiten zie Van Ryn en Heenen, III, nr. 1852.

(9) Over deze rechtspraak die men ook in andere domeinen terugvindt en die stoelt op een ruime interpretatie van het begrip « ongeoorloofde oorzaak » van artikel 1131 B.W., zie Van Gerven, *Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Algemeen Deel, 1969, nr. 114 en 115.

(10) Hrb. Luik, 8 april 1960, *Jur. Liège*, 1959-60, 278. Cfr. Brussel, 22 april 1955, *J.T.*, 1955, 495. Zie ook de speciale verantwoordelijkheid genoemd in art. 68 van het hierboven genoemde K.B. van 30 januari 1935. Een gelijkaardige bepaling vindt men terug in art. 1759, lid 2, Codice civile en in art. 70 Ned. W.v.K.

(11) Verschillende buitenlandse wetboeken regelen het geval van de makelaar die handelt voor een nader te noemen meester. Wanneer de makelaar de principaal niet noemt binnen een zekere termijn, kan de principaal de makelaar zelf gebonden achten of hem tot schadevergoeding aanspreken (art. 63 Ned. W.v.K.; § 95 HGB; art. 1762 Codice civile).

(12) Over deze regel, die althans als algemene regel ongeschreven is, zie Dekkers, « De la rupture des contrats à durée illimitée », *Rev. crit. jur. b.*, 1957, 316 e.v.

(13) Parlementaire Documenten, Kamer van Volksvertegenwoordigers, nr. 283 (1968-69).

(14) Er zijn nog andere punten van gelijkenis zoals het bezoldigd karakter van de opdracht. Voor wat betreft art. 75a volgt dit uit het *bedrijfsmatig* karakter van de activiteit van de handelsagent.

handelsagenten zijn tussenpersonen die, staande in een vaste maar zelfstandige betrekking met de principaal cliënte opsporen en aanbrengen en/of met de cliënte in naam van de principaal overeenkomsten sluiten ⁽¹⁵⁾; makelaars zijn tussenpersonen die, zonder in een vaste betrekking te staan tot de principaal, cliënte opsporen en aanbrengen ⁽¹⁶⁾.

Ook in Duitsland en Frankrijk — zij het in het laatste land vrij summier — wordt de interne verhouding tussen principaal en handelsagent bij de wet geregeld. Volgens § 84 H.G.B. is « Handelsvertreter, wer als selbständiger Gewerbetreibender ständig — hierin ligt ook naar Duits recht het verschil met de makelaar, naast het feit dat laatstgenoemde daarenboven, zoals naar Belgisch recht, alleen maar bemiddelt (supra) — damit betraut ist, für einen anderen Unternehmer Geschäfte zu vermitteln oder in dessen Namen abzuschließen ». Van zijn kant definieert artikel 1, lid 1, van het Franse decreet n° 58-1345 van 23 december 1958 de handelsagent als volgt: « Est agent commercial le mandataire qui, à titre de profession habituelle et indépendante, sans être lié par un contrat de louage de services, négoce et, éventuellement, conclut des achats, des ventes, des locations ou des prestations de services, au nom et pour le compte de producteurs, d'industriels ou de commerçants ». Uit deze definities blijkt dat er in de besproken landen een vrij eenvormig begrip « handelsagent » tot stand komt. Wel blijkt de Franse definitie minder belang te hechten aan het kenmerk van een vaste verhouding tussen principaal en agent: het woordje « habituelle » schijnt niet te wijzen op een vaste, zij het onafhankelijke, betrekking met een of meerdere bepaalde principalen (zie nochtans art. 2, lid 1, van het decreet).

9. Het kan niet de bedoeling zijn het statuut van de handelsagent hier te bespreken. Het moge volstaan de voornaamste punten op te noemen die in het agentuurswetsontwerp worden geregeld. Deze punten zijn: de wederzijdse zorgvuldigheids- en voorlichtingsplicht (artt. 2 en 4; te vgl. met § 86, 86a en 95 H.G.B.; artt. 1746-1747 Cod. civile); de toelaatbaarheid onder zekere voorwaarden van een delcredere-beding (art. 3; te vgl. met art. 75e Ned. W.v.K.; § 86b H.G.B.); de voorwaarden van het ontstaan van het recht op commissieloon, en de berekening ervan, voor overeenkomsten tijdens of zelfs na de agentuur tot stand gekomen (artt. 5-9; te vgl. met artt. 75b-75d en 75o Ned. W.v.K.; §§ 87-87d H.G.B.; artt. 1748-1749 Cod. civile); de stilzwijgende verlenging van een voor bepaalde termijn gesloten overeenkomst (art. 10; te vgl. met art. 85g, lid 3, Ned. W.v.K.); de beëindiging van de overeenkomst door het overlijden van één van partijen, door opzegging met of zonder opzeggingstermijn, door gerechtelijke ontbinding en de in bepaalde van die gevallen bestaande verplichting tot het betalen van een schade- en/of uitwinningvergoeding (artt. 11-16; te vgl. met 75g-75j en 7m-75n Ned. W.v.K.; §§ 89-89b H.G.B.; art. 3 Fr. decreet van 1958; artt. 1750-1751 Cod. civile); de toelaatbaarheid onder zekere voorwaarden van een niet-medeelingsclausule met uitwerking na het einde van de overeenkomst (art. 17; te vgl. met § 90a H.G.B.). Vele

van de hiervoor geciteerde buitenlandse bepalingen worden besproken in de toelichting bij de Benelux-modelwet die afgedrukt staat vóór het bij de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers ingediende wetsontwerp.

Bij ontstentenis, vooralsnog, van wettelijke bepalingen is de regeling van al deze punten in België nog overgelaten aan de vindingrijkheid van de rechtbanken ⁽¹⁷⁾. Dit is bijzonder vervelend voor wat betreft de vraag naar de opzegging van een voor onbepaalde termijn gesloten agentuurovereenkomst wanneer de desbetreffende overeenkomst geen regeling voorziet. Uit een recent overzicht van de rechtspraak dienaangaande ⁽¹⁸⁾ blijkt, dat twee opvattingen aanhang vinden. Volgens de eerste (die te rade gaat bij artikel 2004 B.W. terzake van mandaatovereenkomst) mag het contract door elk van beide partijen worden opgezegd op gelijk welk ogenblik zonder opzeggingstermijn of -vergoeding, als de opzegging maar niet abusievelijk, onverantwoord of ontijdig gebeurt. Volgens de tweede opvatting (die artikelen 1134 en 1135 B.W. inroept), moet behoudens zware schuld van de wederpartij een opzeggingstermijn worden gegeven of, bij gebreke daarvan, een opzeggingsvergoeding worden betaald. Met het oog op het vaststellen van de duur van de opzeggingstermijn wordt dan voornamelijk rekening gehouden met de duur van de beëindigde overeenkomst en met de nadelige gevolgen die voor de tegenpartij uit de beëindiging voortvloeien. Het is niet duidelijk of de rechtbanken ook bereid zijn een uitwinningvergoeding toe te kennen wegens door de agent aangebracht en bij de principaal verblijvend cliënteel. De tweede oplossing komt mij als de meest redelijke voor: de verschillende wetsvoorstellen in die zin die tijdens de laatste jaren in de wetgevende kamers werden neergelegd ⁽¹⁹⁾ en nu het regeringsontwerp wijzen erop, dat deze opvatting aanknoopt bij een vrij algemeen verspreide rechtsovertuiging.

10. Een punt dat de Belgische bedrijfsjuristen tijdens de laatste jaren wel heel bijzonder bezighoudt is het opstellen van een zelfstandige handelsagentovereenkomst die ontsnapt aan het (weerlegbaar) wettelijk vermoeden van artikel 2, lid 2, van de wet van 1963 betreffende handelsvertegenwoordiging. Krachtens dit vermoeden wordt « de overeenkomst gesloten tussen opdrachtgever en tussenpersoon, welke titel hem ook wordt toegekend, aangezien als een arbeidsovereenkomst voor bedienden, tenzij het tegendeel wordt bewezen » zodat de overeenkomst, behoudens tegenbewijs, valt onder het toepassingsgebied van genoemde wet. *In concreto* zal dit tegenbewijs kunnen worden geleverd door aan te tonen dat de agent geen fixe vergoeding krijgt en zijn kosten niet worden vergoed; niet verplicht is de instructies van de principaal na te leven, rapporten in te dienen of vergaderingen bij te wonen; volledig vrij is in het organiseren van zijn werk- en tijdschema; meerdere principalen mag vertegenwoordigen; terzake van de fiscale en sociale verplichtingen behandeld wordt als een zelfstandige; eventueel ook ingeschreven is in het handelsregister ⁽²⁰⁾. Zijn al deze, of

(17) Voor een samenvatting van deze regelen, zie Fredericq, *Traité de droit commercial*, I, nr. 362; Van Ryn en Heenen, III, nr. 1857-1860.

(18) Taquet, « La rupture du contrat d'agent commercial », *J.T.*, 1969, 165.

(19) Wetsvoorstel Cudell, Verbaanderd en Drèze, Parl. Doc., Kamer van Volksvert., nr. 217 (1961-62) en Wetsvoorstel Cudell, Radoux, Gillet en Saint-Rémy, Parl. Doc., Kamer van Volksvert., nr. 272 (1965-66).

(20) Door Fabrimetal werd een type-contract van zelfstandige handelsvertegenwoordiging opgesteld, waarvan de artikelen 4-7 die hierna worden afgedrukt, kenschetsend zijn:

Artikel 4. Hij (de agent) is evenwel geheel vrij zijn tijd geheel of gedeeltelijk te besteden aan de vertegenwoordiging van de producten die het voorwerp van onderhavige overeenkomst uitmaken.

(15) Aldus Van Ryn en Heenen, III, nr. 1857.

(16) Uit de in de tekst geschetste evolutie blijkt dus dat het onderscheid tussen louter bemiddelen van zaken en sluiten van zaken, ook in verband met tussenpersonen, aan belang verliest hetgeen m.i. moet worden toegejuicht: Van Gerven, *Beginnelen van Belgisch Privaatrecht, Algemeen Deel*, nr. 139. Afgezien van commissioanairs, waarover later, wordt dit onderscheidscriterium alleen nog gehanteerd in subsidiaire orde tot aflijning van de categorie der makelaars. Het gebruiken van het criterium op dit punt kan er theoretisch toe leiden dat tussenpersonen die niet in een vaste betrekking staan tot de principaal en toch belast zijn met het sluiten van een overeenkomst, noch handelsagent, noch handelsvertegenwoordiger, noch makelaar zijn.

althans verschillende van deze indicaties voorhanden, dan kan de agent als een zelfstandige handelsagent worden beschouwd (cfr. infra, nr. 13) ⁽²¹⁾. Hier weze nog terloops vermeld, dat onder de nieuwe wetgeving op het handelsregister van 20 juli 1964, zich een conflict van wettelijke vermoedens kan voordoen: volgens artikel 3 van deze wet houdt de inschrijving in het handelsregister, behoudens tegenbewijs, een vermoeden in van de hoedanigheid van handelaar, hetgeen de band van ondergeschiktheid die nochtans wordt vermoed te bestaan krachtens artikel 2 van de wet op de handelsvertegenwoordiging, uitsluit ⁽²²⁾.

B. De betrekkingen met derden

11. Wanneer de handelsagent de bevoegdheid heeft gekregen om in naam van de principaal en voor diens rekening overeenkomsten te sluiten, is hij een vertegenwoordiger in de eigenlijke zin van het woord. Dit betekent dat de juridische gevolgen van de door hem krachtens zijn bevoegdheid gesloten contracten rechtstreeks aan de principaal en niet aan hemzelf zullen worden toegerekend. Het is hier niet de plaats nader in te gaan op het vertegenwoordigingsverschijnsel ⁽²³⁾. Toch moge de aandacht worden gevestigd op enkele krachtlijnen.

Rechtssystemen, die zoals het Belgische, het Franse en het Nederlandse aansluiten bij de *Code Napoléon*, zijn er nooit toe gekomen de vertegenwoordigingsbevoegdheid volledig los te zien van de onderliggende verhouding. Dit komt voornamelijk tot uiting in het feit, dat vertegenwoordiging in de *Code Napoléon* slechts terloops, naar aanleiding van de mandaatovereenkomst, geregeld wordt en voorts in de regel, dat de beperkingen die in de onderliggende mandaatovereenkomst (d.i. de overeenkomst betreffende de interne verhouding tussen principaal en agent) aan de bevoegdheid van de agent worden aangebracht, geacht worden tegenstelbaar te zijn aan de derde met wie de agent contracten sluit. Onder invloed van de Duitse geleerde Laband, die in 1866 de onderliggende verhouding, waarin de vertegenwoordigingsbevoegdheid wortelt, scherp onderscheiden had van de vertegenwoordigingsbevoegdheid zelf ⁽²⁴⁾, heeft het Duitse *Bürgerliches Gesetzbuch* (hierna B.G.B.) aan de vertegenwoordigings-

bevoegdheid een veel abstracter karakter gegeven. Aldus zal, althans volgens de heersende Duitse opvatting, de nietigheid van de onderliggende overeenkomst niet noodzakelijkerwijze de geldigheid van de vertegenwoordigingsbevoegdheid aantasten ⁽²⁵⁾. Ook wordt aanvaard dat de regeling van § 168 BGB volgens dewelke aan de bevoegdheid van de vertegenwoordiger op dezelfde manier een einde komt als aan de onderliggende verhouding, contractueel ter zijde kan worden geschoven ⁽²⁶⁾. Tenslotte blijkt het abstract karakter van de vertegenwoordigingsbevoegdheid ook nog uit § 167, lid 1, BGB volgens dewelke de bevoegdheidsverlening ook rechtstreeks kan worden meegedeeld aan de derde met wie de agent zal contracteren in plaats van aan de vertegenwoordiger zelf. Het is duidelijk dat in dat geval de derde kan voortgaan op de hem meegedeelde formulering van de vertegenwoordigingsbevoegdheid en dat hij zich niet moet storen aan gebeurlijke, zulkdanige bevoegdheid beperkende afspraken tussen principaal en agent.

Het abstract karakter van de vertegenwoordigingsbevoegdheid wordt in het Duitse *Handelsgesetzbuch* nog verder beklemtoond, door de instelling van de *Prokura* en van de *Handlungsvollmacht*. De eigenaar van een handelszaak (met uitzondering van *Kleinkaufmänner*: § 4 HGB) kan, overeenkomstig § 48 HGB, uitdrukkelijk *Prokura* verlenen ⁽²⁷⁾ aan een agent die zodoende gemachtigd wordt om voor rekening van de principaal alle gerechtelijke en buitengerechtelijke, materiële en juridische handelingen — met uitzondering van immobiliere transacties — te verrichten « die der Betrieb eines Handelsgewerbes mit sich bringt » (§ 49). Beperkingen aan de aldus bij de wet vastgestelde draagwijdte van de verleende volmacht hebben geen uitwerking jegens derden (§ 50). Door de rechtspraak wordt op deze regel één uitzondering gemaakt, nl. ten nadele van derden die de bij contract aangebrachte beperking kenden én die op arglistige wijze met de agent hebben samengespannen om van de verleende volmacht misbruik te maken ⁽²⁸⁾. In plaats van de meer uitgebreide meer zelfstandige (abstracte) en ook meer permanente vorm van handelsvolmacht die de *Prokura* is, kan ook alleen maar *Handlungsvollmacht* aan de agent worden verleend. In dat geval is hij bevoegd om voor rekening van de principaal « alle Geschäfte und Rechtshandlungen » te verrichten — opnieuw met uitzondering van immobiliere transacties — « die der Betrieb eines derartigen Handelsgewerbes oder die Vornahme derartigen Geschäfte gewöhnlich mit sich bringt » (§ 54). Anders dan bij *Prokura*, kunnen beperkingen bij contract aangebracht aan de aldus bij de wet vastgestelde omvang van de *Handlungsvollmacht*, tegengeworpen worden aan een derde die de beperkingen « kannte oder kennen musste », hierna genoemd een derde te goeder trouw (§ 54, al. 3) ⁽²⁹⁾.

Artikel 5. De agent ontvangt hoegenaamd geen bevelen of richtlijnen vanwege de fabrikant. Hij prospecteert de cliënteles naar goedgevonden zonder enig uurrooster of reisplan te moeten inacht nemen. Hij is niet verplicht rekening te houden met onderrichtingen die hem door de fabrikant zouden gegeven worden; deze hebben geen ander doel dan hem eventueel behulpzaam te zijn bij het uitoefenen van zijn vrije zelfstandige activiteit.

Artikel 6. Het aantal en de aard der goederen die de agent mag vertegenwoordigen zijn aan geen beperkingen onderworpen, behoudens hetgeen voorzien wordt bij artikel 10 en dat alleen betrekking heeft op de rechtstreekse concurrentie.

Artikel 7. De agent verklaart te hebben voldaan aan alle sociale en fiscale verplichtingen die de onafhankelijke arbeiders worden opgelegd.

In dit verband weze ook vermeld dat de Internationale Kamer van Koophandel in 1960 een gids heeft uitgegeven, getiteld « Commercial Agents. Guide for the drawing up of contracts ».

(21) Zie in dit verband Cass., 11 oktober 1968, T.S.R., 1968, 316; — Cass., 29 februari 1968, J.T., 237; — Gent, 20 december 1965, R.W., 1966-67, 1183; — W.R. Brugge, 2 januari 1967, R.W., 1967-68, 410. Zie voor een volledig overzicht Taquet en Denis, « La représentation commerciale: le lien de subordination et la notion d'autorité », J.T., 1969, 361 e.v.

(22) Zie over deze vraag W.R. Charleroi, 21 maart 1967, T.S.R., 1967, 213; W.R. Luik, 14 maart 1968, Jur. Liège, 1968-69, 5 met noot Paris-Dresse, « Les représentants et l'immatriculation au registre de commerce ».

(23) Zie hierover Van Gerven, op. cit., nr. 146 e.v., p. 473 e.v.

(24) Laband, « Die Stellvertretung bei dem Abschluss von Rechtsgeschäften nach dem Allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch », *Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht*, 1866, p. 183 e.v.

(25) Zie Enneccerus-Nipperdey, *Allgemeiner Teil*, § 184, 1136.

(26) Id., § 186, 1142-1143.

(27) De *Prokura*-verlening zal meestal aan de agent worden medegedeeld maar kan ook, zoals hierboven reeds werd aangestipt in verband met vertegenwoordigingsbevoegdheid in het algemeen, rechtstreeks aan een speciale derde of aan alle derden, door openbare bekendmaking, worden medegedeeld.

(28) Zie Meeske, *Der Prokurist. Seine Rechtsstellung und seine Rechtsbeziehungen*, Heidelberg, 1963, p. 68 e.v.

(29) Het Zwitserse systeem dat ook beide vormen, *Prokura* (procurator) en *Handlungsvollmacht* (mandat commercial) kent (art. 458 e.v. resp. art. 462 e.v. *Code des Obligations*, verschilt nochtans van het Duitse doordat beperkingen aangebracht aan de bevoegdheid van de Prokurist in Zwitserland, zoals bij de Duitse *Handlungsvollmacht*, kunnen worden tegengeworpen aan derden die de beperkingen kenden of moesten kennen. De Zwitserse *Prokura* is dus minder abstract dan de Duitse *Prokura*, is nl. maar even abstract als de Duitse *Handlungsvollmacht*. Voor meer bijzonderheden, zie Rigaux, *Le statut de la représentation, Étude de droit international privé comparé*, Leiden, 1963, par. 14.

12. Tegen deze achtergrond moeten §§ 91 en 91a HGB worden gezien. Aan deze bepalingen ligt het onderscheid tussen een handelsagent aan wie bevoegdheid werd gegeven om contracten te sluiten (*Abschlussvertreter*) en een handelsagent aan wie uitsluitend bemiddelingsbevoegdheid werd verleend (*Vermittlungsvertreter*), ten grondslag ⁽³⁰⁾. De *Abschlussvertreter* wordt volgens § 55, lid 1, HGB geacht houder te zijn van een *Handlungsvollmacht* in de zin van § 54 HGB. Zijn aldus bij de wet vastgestelde bevoegdheden worden nog verder gepreciseerd in § 55, lid 2, 3 en 4, en kunnen overeenkomstig § 54, lid 3, niet worden ingeperkt t.a.v. derden te goeder trouw. De *Vermittlungsvertreter*, die geen bevoegdheid bezit om contracten te sluiten, wordt niettemin in § 91, lid 2, HGB, bevoegd verklaard om bepaalde rechtshandelingen voor rekening van de principaal te verrichten: het gaat hier hoofdzakelijk over het in ontvangst nemen van verklaringen. Deze wettelijke bevoegdheid kan alweer niet worden ingeperkt met uitwerking tegenover derden te goeder trouw. Daarenboven bepaalt § 91a dat een rechtshandeling verricht door een *Vermittlungsvertreter* zonder bevoegdheid of door een *Abschlussvertreter* met overschrijding van zijn bevoegdheid toch toerekenbaar is aan de principaal ten behoeve van een derde te goeder trouw, indien de principaal de derde niet zonder uitstel laat weten dat hij het contract afwijst. Deze laatste bepaling betreft een geval van schijnverteenwoordiging.

Zoals reeds werd aangestipt neemt de *Code Napoléon* terzake van vertegenwoordiging in het algemeen en impliciet, doordat geen speciale bepalingen dienaangaande werden uitgevaardigd, ook terzake van handelsvertegenwoordiging aan, dat tussen de principaal en de agent vrij overeengekomen beperkingen van de vertegenwoordigingsbevoegdheid van de agent, aan de derde met wie de agent contracteert, principieel kunnen worden tegengeworpen. Er kan evenwel worden vastgesteld dat, mede onder de invloed van het Duitse recht, de op de *Code Napoléon* stoelende rechtsstelsels evolueren in de zin van meer abstractheid van de vertegenwoordigingsbevoegdheid. Een duidelijk voorbeeld daarvan, op het vlak van de organieke vertegenwoordiging bij rechtspersonen, is artikel 9, lid 2, van de richtlijn van de E.G. Raad van 9 maart 1968 ⁽³¹⁾. Dit artikel bepaalt: « De grenzen welke door de statuten of door een beslissing van de bevoegde organen aan de bevoegdheden van de organen van de vennootschap worden gesteld, kunnen nooit aan derden worden tegengeworpen, zelfs niet indien zij bekend zijn gemaakt ». Ons vennootschapsrecht zal in dit opzicht binnen afzienbare tijd conform de richtlijn moeten worden gewijzigd. Voorts worden door een steeds verdergaande ontwikkeling van de leer van de schijnverteenwoordiging in de praktijk vaak dezelfde resultaten bereikt als door middel van de Duitse leer inzake het abstract karakter van de vertegenwoordigingsbevoegdheid. Op grond van de schijnleer mag een derde te goeder trouw die afgaat op een aan de principaal toerekenbare schijn van bevoegdheidsverlening, de schijn voor werkelijkheid nemen en de principaal, niettegenstaande ontbrekende of te beperkte vertegenwoordigingsbevoegdheid van de agent, gebonden achten voor de door de agent op grond van schijnbevoegdheid gesloten rechtshandeling ⁽³²⁾.

§ 3. Handelsvertegenwoordigers

13. De wettelijke definitie van handelsvertegenwoordiging, zoals vervat in artikel 2, lid 1, van de wet van 30

juli 1963, werd hierboven reeds geciteerd (nr. 2). Daaruit blijkt dat de handelsvertegenwoordiger een aangestelde is, hetgeen verklaart waarom de in de wet van 1963 beschreven regeling een supplementaire regeling is die komt naast de gemeenrechtelijke regeling neergelegd in de wetgeving op de arbeidsovereenkomsten voor bedienden (zie artt. 1 en 16 van de wet van 1963). Ook werd er reeds op gewezen, dat de wet van 1963 de grootst mogelijke uitbreiding geeft aan het begrip « aangestelde » enerzijds door alleen het gezagscriterium, en dan nog in de zeer ruime betekenis van het woord, aan te houden als aflijningscriterium en anderzijds door een (weerlegbaar) vermoeden van ondergeschiktheid op te stellen ten voordele van een in opdracht optredende *tussenpersoon*, ongeacht de hem toegekende titel (art. 2, lid 2).

Senator Troclet, rapporteur in de Senaat betreffende de wet van 1963, beschreef het gezagscriterium als volgt: « cette autorité peut résulter de chacun des critères ci-avant retenus: le fait de payer les frais de façon régulière constituera la preuve que celui qui les prend à charge exerce une autorité sur celui qui en reçoit le remboursement, — celui qui supporte le prix d'un abonnement est dans le même cas, — celui qui exige une reddition de comptes ou qui donne des instructions, — et il n'est nul besoin de diriger le travail à proprement parler, ni de le surveiller autrement que par la reddition des comptes, la rentrée régulière des commandes ou autres manifestations qui démontrent que le représentant ne travaille pas pour son compte, à ses risques et périls comme le fait un entrepreneur ou un commerçant », en verder « il est en tout cas, dès à présent certain, que ces éléments doivent être retenus et que l'on doit considérer qu'un seul d'entre eux suffit pour établir l'existence de l'autorité c'est-à-dire le lien de subordination » ⁽³³⁾. Terecht werd opgemerkt dat deze laatste uitspraak té ver gaat: inderdaad, onder de, een band van ondergeschiktheid aantonende omstandigheden worden ook genoemd het regelmatig doorgeven van bestellingen of elke andere omstandigheid waaruit blijkt dat de vertegenwoordiger niet voor eigen rekening handelt. Indien moet worden aangenomen dat één van die twee omstandigheden volstaat om de tussenpersoon te doen vallen onder het toepassingsgebied van de wet van 1963, dan zijn er geen zelfstandige handelsagenten meer ⁽³⁴⁾, hetgeen in strijd is met de omstandigheid dat het statuut van zelfstandig handelsagent juist het voorwerp uitmaakt van een bij het Parlement neergelegd wetsontwerp (supra, nr. 8). Voorts blijkt uit een onlangs gepubliceerd overzicht van recente rechtspraak, dat het toewijzen aan de handelsvertegenwoordiger van een bepaalde sector waarbuiten hij niet mag optreden en de verplichting voor de handelsvertegenwoordiger om de door de principaal vastgestelde prijzen te eerbiedigen, geen elementen zijn waaruit op zichzelf een band van ondergeschiktheid kan worden afgeleid ⁽³⁵⁾.

14. Ook het Franse, het Duitse en het Nederlandse recht voorzien een speciale regeling voor handelsvertegenwoordigers die daar resp. *Voyageurs, représentants et placiers* (V.R.P.) (wet van 18 juli 1937 gewijzigd door de wet van 8 maart 1957, ingelast in boek I van de *Code du Travail*), *Handlungsgehilfe* (§§ 59-75 h HGB) en *handelsreizigers* (artt. 75q-75t Ned. W.v.K.) worden genoemd. Zoals de Belgische, is de Duitse en de Nederlandse regeling uitsluitend van toepassing op handelstussenpersonen die in

(33) Parl. Doc., Senaat nr. 185 (1962-63), p. 54-55.

(34) Papier-Jamoulle, *Le statut des représentants de commerce*, 1965, p. 32.

(35) Cfr. Taquet en Denis, « La représentation commerciale: le lien de subordination et la notion d'autorité », *J.T.*, 1969, p. 361 e.v. (voor het eerste punt, zie Cass. 11 oktober 1968, T.S.R., 1968, 316; — voor het eerste én het tweede, zie W.R. Brugge, 2 januari 1967, R.W., 1967-68, 410).

(30) Capelle, *Handelsrecht*, 11e Auflage, 1966, p. 66 e.v.

(31) *Publ. Eur. Gem.* van 14 maart 1968, nr. L 65/8.

(32) Zie verder Van Gerven, *op. cit.*, nr. 152, p. 497 e.v. alsmede, over de schijn- of vertrouwensleer in het algemeen, nr. 78 e.v., blz. 210 e.v.

dienstverband staan t.a.v. de principaal, hetgeen, zoals in België, voor gevolg heeft dat naast de specifieke regeling ook de gemeentelijke regeling terzake van arbeidsovereenkomsten toepassing kan vinden ⁽³⁶⁾. De Duitse en de Nederlandse regeling verschillen nochtans hierin van de Belgische en ook van de Franse, dat zij vrij gematigd zijn in het verlenen van bescherming aan de handelsvertegenwoordiger: de speciale regeling lijkt voornamelijk tot doel te hebben de gemeenrechtelijke regeling aan te passen aan de speciale noden van de relatie principaal-vertegenwoordiger o.m. terzake van opzegging en berekening van commissieloon. Van een speciale uitwinningvergoeding bijv. is er daarentegen geen sprake.

De Franse wet, die de Belgische blijkt geïnspireerd te hebben, verleent daarentegen een verregaande bescherming aan de V.R.P.'s. Vooraf moet nochtans worden opgemerkt, dat in tegenstelling tot de Belgische wet — die op dat punt conform de Duitse en de Nederlandse is —, de Franse wet een verband van ondergeschiktheid niet als toepassingsvereiste stelt. De Franse wetgever is anders tewerk gegaan: na eerst de toepassingsvoorwaarden van het statuut van V.R.P. te hebben aangeduid — er zijn er drie: de vertegenwoordiger moet optreden voor rekening van een of meer principalen; hij moet het beroep van vertegenwoordiger op exclusieve en constante manier uitoefenen en mag derhalve geen enkele verrichting voor eigen rekening sluiten; het voorwerp van de vertegenwoordiging moet bestaan in het solliciteren van cliënteel en het overnemen van bestellingen ⁽³⁷⁾ — stelt de Franse wetgever een onweerlegbaar vermoeden op, dat alle overeenkomsten die aan de genoemde voorwaarden voldoen, arbeidsovereenkomsten zijn ⁽³⁸⁾. De Franse wet stelt dan voorts o.m. regelen vast betreffende de duur van de opzegtermijn (die ingeval van contract voor onbepaalde termijn tenminste gelijk moet zijn aan diegene vastgesteld in de desbetreffende collectieve arbeidsovereenkomsten maar in geen geval lager mag zijn dan de in de wet genoemde minima) (art. 281), de opzegvergoeding (art. 29 m), het verschuldigd zijn van commissieloon op zekere na het beëindigen van het contract overgemaakte orders alsook betreffende het betalen van een uitwinningvergoeding die onder bepaalde omstandigheden verschuldigd is aan de V.R.P. « pour la part qui lui revient personnellement dans l'importance en nombre et en valeur de la clientèle apportée, créée ou développée par lui, compte tenu des rémunérations spéciales accordées en cours de contrat pour le même objet, ainsi que des diminutions qui pourraient être constatées dans la clientèle préexistante et provenant du fait du voyageur, représentant ou placier » (art. 290, lid 1).

15. Een bespreking van het statuut van handelsvertegenwoordiger overeenkomstig de wet van 30 juli 1963 zou ons te ver leiden. Er weze alleen herinnerd aan de punten ten aanzien van dewelke de wet een regeling inhoudt. Deze punten zijn: het verschuldigd zijn van het overeengekomen commissieloon over orders aangebracht tijdens de duur van de overeenkomst en daarna (art. 4 en 5) of zelfs, wanneer de vertegenwoordiger een exclusiefvertegenwoordiger is, over orders uit zijn territorium die niet langs hem zijn gepasseerd (art. 7) alsook over orders binnengekomen binnen de drie maanden na de beëindiging

van de overeenkomst vanwege cliënten door de vertegenwoordiger aangetrokken (art. 6) of, ingeval van bestellingen die gespreid zijn in de tijd, over leveringen uitgevoerd binnen de zes maanden na de beëindiging van de overeenkomst (art. 8); en voorts: de manier van berekening van het commissieloon, bij ontstentenis van contractuele regeling (artt. 10-14); het verschuldigd zijn van een uitwinningvergoeding en eventueel, indien de werkelijke schade nog hoger uitvalt dan de toegekende forfaitaire vergoedingen, van een daarboven uitgaande schadevergoeding (art. 15-17); de geldigheid van een niet-mededingingsclausule (art. 18-20; te vgl. met §§ 74 e.v. HGB), van een delcredere-beding (art. 21) en van een arbitrage clausule (art. 22); het dwingend karakter (art. 23) en de onmiddellijke werking van de wet (art. 25).

Bij één punt, met name bij het verschuldigd zijn van een uitwinningvergoeding, wordt nog even stilgestaan. Deze vergoeding is, zoals bekend, verschuldigd wanneer (i) aan het contract een einde wordt gesteld, hetzij door de principaal zonder ernstige reden, hetzij door de vertegenwoordiger wegens ernstige reden; (ii) de vertegenwoordiger kan aantonen dat hij cliënteel heeft aangebracht ⁽³⁹⁾; (iii) de principaal niet kan aantonen dat uit de beëindiging van de overeenkomst geen enkel nadeel is voortgesproten voor de vertegenwoordiger ⁽⁴⁰⁾ en (iv) de vertegenwoordiger tenminste één jaar bij de principaal heeft gewerkt. De vergoeding bedraagt drie maand salaris (vaste vergoeding én commissieloon) voor een vertegenwoordiger die tussen één en vijf jaar in dienst was en wordt bij de aanvang van elke bijkomende termijn van vijf jaar vermeerderd met één maand. Zij is verschuldigd naast de opzegtermijn of boven de vervangende opzegvergoeding te geven overeenkomstig de wet op de arbeidscontracten voor bedienden ⁽⁴¹⁾.

In Frankrijk, waar ten voordele van de V.R.P.'s een gelijkaardige uitwinningvergoeding bestaat, is nu de vraag gerezen of deze vergoeding de prijs is voor het eigendomsrecht van de vertegenwoordiger op de door hem verworven cliënteel ⁽⁴²⁾. Deze vraag werd door het Franse Hof van Cassatie met neen beantwoord ⁽⁴³⁾. Volgens Papier-Jamoulle die de vraag naar Belgisch recht onderzocht, is de uitwinningvergoeding een vergoeding voor het derven van toekomstig commissieloon (met name na het verstrijken van drie — eventueel zes — maanden na het einde van het contract: artt. 6 en 8 van de wet van 1963) over

(39) Krachtens artikel 19, lid 1, roept de aanwezigheid in het contract van een niet-mededingingsclausule een weerlegbaar vermoeden in het leven, dat de vertegenwoordiger cliënteel heeft aangebracht. Dit vermoeden is volgens W.R. Bergen, 16 december 1967, T.S.R., 1968, 125 verbonden aan het bestaan van zulkdanige clausule, niet aan het al of niet uitwerking hebben daarvan.

(40) Voor een toepassing, zie W.R. Charleroi, 7 mei 1968, T.S.R., 1968, p. 176.

(41) Overeenkomstig art. 19, lid 2, inmiddels opgeheven door de wet van 21 november 1969 betreffende de arbeidsovereenkomsten, zou de uitwinningvergoeding niet verschuldigd zijn zo, ingeval het contract een niet-mededingingsclausule bevat, de principaal van het voordeel van deze clausule afziet ten laatste binnen de acht dagen na afloop van het contract. Deze bepaling kan geen uitwerking hebben en berust op een vergissing van de wetgever (Taquet en Denis, « La loi du 30 juillet 1963 contient-elle une incohérence législative », J.T., 1964, p. 98): immers, in het geval dat de uitwinningvergoeding verschuldigd is (nl. bij opzegging van het contract door de principaal zonder ernstige reden, te wijten aan het gedrag van de vertegenwoordiger, of bij opzegging door de vertegenwoordiger wegens ernstige reden, te wijten aan het gedrag van de principaal) heeft een niet-mededingingsclausule juist geen uitwerking (art. 18, lid 3). Het gaat niet op dat de principaal aan de uitwinningvergoeding zou kunnen ontsnappen door af te zien van de clausule die toch reeds geen uitwerking kon hebben.

(42) Aldus Ripert, « Une nouvelle propriété incorporelle: la clientèle des représentants de commerce », D., 1939, Chr., 1.

(43) Zie de bij Papier-Jamoulle, op. cit., op p. 129, noot 3 geciteerde arresten.

(36) Zie voor Duitsland, Capelle, op. cit., blz. 51 e.v., in het bijzonder blz. 54 en voor Nederland, Dorhout-Mees, op. cit., nr. 757 e.v.

(37) De eerste twee voorwaarden staan uitdrukkelijk te lezen in art. 29k *Code du Travail*; de derde voorwaarde berust op gerechtelijke interpretatie van dat artikel: Papier-Jamoulle, op. cit., p. 48 e.v.

(38) Cfr. Papier-Jamoulle, op. cit., p. 54 e.v.; — Guyénot, *Cours de droit commercial*, Parijs, 1968, p. 256 e.v.

zaken door de principaal gesloten met de door de vertegenwoordiger aangebrachte cliënteel. Zodoende verwerpt zij de eigendomsleer maar ook de leer van het rechtsmisbruik en van de onrechtmatige verrijking, allen theorieën die in Frankrijk tot verklaring van de uitwinningsvergoeding werden voorgesteld ⁽⁴⁴⁾. De door Papier-Jamoulle voorgestelde leer schijnt in de Belgische rechtspraak te worden gevolgd. Op grond van deze opvatting besliste de werkrechtsheraad van Luik op 10 maart 1967 dat geen uitwinningsvergoeding moet worden betaald wanneer tijdens het contract geen commissieloon verschuldigd was ⁽⁴⁵⁾. Deze conclusie lijkt mij in strijd te zijn met de algemene bewoording van artikel 15 van de wet van 1963 die, in haar algemeenheid, zowel op tegen commissieloon als op tegen een vaste vergoeding bezoldigde vertegenwoordigers ziet (zie art. 3 van de wet) ⁽⁴⁶⁾, en doet dan ook twijfel ontstaan omtrent de juistheid van de door Papier-Jamoulle gestelde premisse. De uitwinningsvergoeding moet m.i. dan ook worden gezien als een vergoeding voor intellectuele vindingrijkheid voor de bij de verkoop met goed gevolg gebruikte verkoopswisdom, waarvan de principaal de vruchten blijft plukken na het einde van de overeenkomst, hetgeen dan ook verklaart waarom een gelijkaardige vergoeding verschuldigd is aan exclusieve verkoopconcessionarissen (art. 3 van de wet van 28 juli 1961: infra nr. 19) ⁽⁴⁷⁾. Inmiddels kan worden aangestipt, dat het vinden van een verklaring voor de concrete toepassing van de wet niet zo belangrijk is vermits het verschuldigd zijn van de vergoeding gebonden is aan welomschreven toepassingsvoorwaarden ⁽⁴⁸⁾.

§ 4. Commissionairs

16. « Commissionair », aldus art. 12 van de wet van 5 mei 1872 (Boek I, titel 7, W.v.K.), « is hij die handelt in zijn eigen naam of onder een firma, voor rekening van een committent ». Een commissionair neemt dus in eigen naam (of onder een firmanaam) deel aan het handelsverkeer. In tegenstelling tot de agent sluit hij de overeenkomst met de derde op eigen naam (ofschoon voor rekening van de principaal). Dit betekent nog niet dat de derde niet weet, dat de commissionair voor andermans rekening optreedt. Meestal zal de derde dat wel weten ⁽⁴⁹⁾ zonder evenwel de identiteit van de principaal te kennen: op de commissionair weegt trouwens een geheimhoudingsplicht in dit opzicht.

Wat betreft goederentransacties, treden commissionairs vooral op in het internationaal handelsverkeer en dan in

het bijzonder voor de aankoop van grondstoffen: gespecialiseerd als zij zijn in een bepaalde branche en ook doordat zij de bestellingen van diverse opdrachtgevers centraliseren, slagen zij erin tegen gunstiger voorwaarden te contracteren dan de individuele committent het zou kunnen. Ook bij de verkoop van afgewerkte producten op buitenlandse markten bewijst de commissionair nuttige diensten alhoewel zijn rol in dat opzicht meer en meer wordt overgenomen door distributeurs, veelal dochtermaatschappijen van de verkopende producent. Voorts komen commissionairs, dan commissionairs-expediteurs genoemd, tussen bij het vervoer van goederen: in tegenstelling tot de eigenlijke vervoerder (*voiturier*) maar ook in tegenstelling tot de zogenaamde vervoer-commissionair (*commissionnaire de transport*) staan zij niet in voor het transport maar sluiten op eigen naam alle contracten (waaronder het vervoercontract, maar ook verzekerings- en pakhuiskontracten) die nodig zijn voor het vervoer van de goederen ⁽⁵⁰⁾. Tenslotte zijn ook wisselagenten, die tussenkomen bij de aan- en verkoop van effecten, in feite commissionairs.

A. De verhouding committent - commissionair

17. De wettelijke bepalingen betreffende het voorrecht van de commissionair daargelaten, houdt de Belgische wet geen regeling in m.b.t. de commissieovereenkomst (zie voor een uitvoerige regeling: §§ 383-406 HGB, alsook artt. 76-85a Ned. W.v.K.; artt. 1731-1736 Codice civile). Rechtspraak en rechtsleer hebben deze lacune gevuld ⁽⁵¹⁾. De wederzijdse rechten en plichten tussen committent en commissionair en de daarbijkomende waarborgen kunnen als volgt worden samengevat:

(i) *Verplichtingen van de commissionair*: de commissionair moet de opdracht (bijv. aan- of verkoop met bijkomende verplichtingen) uitvoeren in overeenstemming met de instructies van de committent die imperatief of zuiver indicatief kunnen zijn; de commissionair mag niet zelf optreden als tegenpartij (*contrepartie*), omwille van het eraan verbonden belangenconflict (zie voor een meer genuanceerde regeling, §§ 400-406 HGB en art. 1735 Codice civile), wat evenwel niet uitsluit dat hij, behoudens wettelijke uitzonderingen bijv. terzake van beurs-transacties, onder zijn eigen cliënteel een tegenpartij mag zoeken (*marché d'application*); de commissionair mag, zonder toelating van de committent, diens identiteit niet bekendmaken aan de derde maar is omgekeerd evenmin verplicht de identiteit van de derde mee te delen aan de committent; de commissionair is verplicht de rekeningen voor te leggen aan de committent — het opmaken van een dubbele factuur, één die de juiste prijs aangeeft waartegen de transactie met de derde werd gesloten en één die een vervalste, voor de committent on-

(44) Papier-Jamoulle, op. cit., p. 127-135.

(45) W.R. Luik, 10 maart 1967, *Jur. Liège*, 1967-68, p. 133 met noot Bourgeois. In dezelfde zin Cass. fr., 21 oktober 1964, D., 1965, II, 241.

(46) Als de wetgever met de uitzondering « tenzij uit de beëindiging van de overeenkomst geen enkel nadeel voortspuit voor de vertegenwoordiger » alle uitsluitend door een vaste vergoeding bezoldigde vertegenwoordigers, van het voordeel van uitwinningsvergoeding had willen uitsluiten, had hij het in het licht van de ganse structuur van de wet duidelijker moeten zeggen.

(47) De uitwinningsvergoeding gaat dan enige gelijkenis vertonen met de *royalties* verschuldigd aan een uitvinder. Ook wanneer de uitvinder in dienstverband werkt (zoals de handelsvertegenwoordiger) is hij, behoudens uitzonderingsgevallen, tenminste gerechtigd tot betaling van een vergoeding.

(48) Deze welomschreven toepassingsvoorwaarden lieten de rechtspraak toe over de eis tot uitwinningsvergoeding uitspraak te doen zonder de achterliggende *ratio legis* te onderzoeken: Cass., 14 december 1967, R.W., 1967-68, 1279; — W.R. Ber. Brussel, 8 september 1967, *Pas.*, 1968, III, 5.

(49) Hierin verschilt de commissie-overeenkomst van de naamleningsovereenkomst (*convention de prête-nom*); een naamlenner verbergt niet alleen de identiteit van zijn committent maar ook de omstandigheid dat er een committent is: hij doet alsof hij voor eigen rekening optreedt. Men heeft bij naamlening derhalve te doen met een geval van simulatie: Van Ryn en Heenen, III, nr. 1788.

(50) Het onderscheid tussen de commissionair-expediteur enerzijds en de vervoerder of de vervoercommissionair anderzijds (waarover een ganse reeks gerechtelijke uitspraken bestaat) is belangrijk: de eerste geniet het voorrecht van de commissionair dat hierna ter sprake komt, de tweede niet: Cass., 5 november 1936, *Pas.*, 1936, I, 407.

In dit verband zij verwezen naar artikel 1 van de wet van 26 juni 1967 betreffende het statuut van de tussenpersonen op het gebied van het goederenvervoer, dat de begrippen vervoercommissionair, vervoermakelaar en commissionair-expediteur definieert alsmede naar artikel 4 van de *Algemene Voorwaarden der Expéditeurs van België*, 1969 waarvan de eerste zin luidt: « Door expediteur wordt in deze voorwaarden bedoeld de handelaar, die er zijn beroep van maakt, in opdracht van derden, doch in eigen naam, de verzending van goederen en de verscheidene hiermee gepaard gaande verrichtingen te organiseren en te doen uitvoeren of gedeeltelijk ook met eigen middelen uit te voeren ». Artikel 5 geeft een uitvoerige opsomming van wat onder « expeditieverrichtingen » wordt verstaan.

(51) Voor een overzicht zie Van Ryn en Heenen, III, nrs. 1785 e.v.

gunstiger prijs aangeeft, is uiteraard verboden; de commissionair is verantwoordelijk voor professionele fouten begaan in de uitvoering van zijn opdracht; behoudens andersluidend beding: delcrederebeding (*ducroire*), waarborgt de commissionair, bij verkoopcommissie, in beginsel niet de solvabiliteit van de koper.

(ii) *Waarborgen van de committent*: afgezien van het hierboven vermelde delcredere-beding en de solidariteit tussen de commissionairs indien meer dan één commissionair met de uitvoering van dezelfde opdracht is belast, houdt de faillissementswet, met name art. 567, een speciale waarborg in: bij faillissement van de commissionair, kan de committent de goederen die bij de commissionair met het oog op verkoop werden geconsigneerd, revindiker; hij mag zelfs de nog niet (aan de commissionair) betaalde prijs rechtstreeks van de derde-koper opeisen. De rechtsleer gaat zelfs verder: zij neemt aan dat bij aankoopcommissie de committent ook de reeds door de derde-verkoper aan de commissionair geleverde goederen uit de failliete boedel mag nemen, op voorwaarde evenwel dat die goederen nog geïndividualiseerd zijn en dat de committent geen schulden meer heeft jegens de commissionair in verband met de commissieverrichting, in welk geval de curator zich immers kan beroepen op het voorrecht van de commissionair (*infra*).

(iii) *Verplichtingen van de committent*: de committent moet het overeengekomen of, bij ontstentenis van overeenkomst, het gebruikelijke commissieloon betalen; de gebruiken verschillen ook hier van plaats tot plaats: meestal is het commissieloon verschuldigd over het sluiten van de overeenkomst met de derde, ongeacht de effectieve uitvoering daarvan. Het commissieloon zal meestal een percentage bedragen van de prijs waartegen de transactie met de derde wordt gesloten; ingeval van delcrederebeding zal dit percentage uiteraard hoger liggen. Daarenboven moet de committent in elk geval de gemaakte kosten en de opgelopen verliezen terugbetalen.

(iv) *Waarborgen van de commissionair*: afgezien van de solidariteit tussen committenten — die zelfs bestaat wanneer de committenten, of sommige van hen, geen handelaar zijn (art. 2002 B.W.) — verleent de wet aan de commissionair (en aan diens geldschiet) een voorrecht tot zekerheid van het commissieloon en van de door hem gemaakte kosten of gedane voorschotten, op alle goederen die de commissionair ten gevolge van zijn opdracht voor rekening van de committent onder zich heeft of die in het bezit zijn van een overeengekomen derde en zulks ook al zijn die goederen in het bezit van de committent tengevolge van andere commissieverrichtingen (voor rekening van dezelfde committent) dan diegene in verband waarmee de vordering van de commissionair is ontstaan. Bij verkoopcommissie draagt het voorrecht daarenboven op de opbrengst van de door de commissionair voor rekening van de committent verkochte goederen (⁵²).

B. De betrekkingen met derden

18. Wat betreft de externe verhouding, d.w.z. de verhouding tussen committent en commissionair enerzijds en de derde met wie de commissionair de overeenkomst in eigen naam maar voor rekening van de committent heeft gesloten anderzijds, moet een onderscheid worden gemaakt tussen de zakenrechtelijke en de verbintenrechtelijke aspecten van bedoelde verhoudingen.

Op het zakenrechtelijke vlak wordt vrij algemeen aanvaard in België zowel als in Frankrijk, de V.S., Engeland en zelfs in Nederland en Duitsland, dat het eigendomsrecht van de door de commissionair verkochte goederen rechtstreeks overgaat van de committent op de

derde-koper zoals het eigendomsrecht van de door de commissionair aangekochte goederen rechtstreeks overgaat van de derde-verkoper op de committent: voorwaarde is evenwel, dat de goederen geïndividualiseerd zijn en in de boedel van de commissionair niet vermengd worden met andere gelijkaardige goederen. In deze voorwaarde vervuld, dan heeft de committent respectievelijk de derde niets te vrezen van het faillissement van de commissionair (⁵³).

T.a.v. het verbintenrechtelijke vlak daarentegen, m.a.w. wat betreft het ontstaan van rechtstreekse vorderingsrechten tussen committent en derde, is er geen eensgezindheid. In Frankrijk, de V.S. en Engeland neemt men aan dat rechtstreekse verhoudingen tussen committent (*undisclosed principal*) en derde ontstaan; in Nederland en Duitsland sluit de wet zelf deze mogelijkheid uit (art. 78 Ned. W. v.K.; § 392, lid 1, HGB) (⁵⁴). In België is de heersende mening tegen het tot stand komen van rechtstreekse betrekkingen tussen committent en derde (⁵⁵). Deze opvatting heeft als gevolg dat alleen de commissionair een rechtseis kan instellen (⁵⁶), en omgekeerd in rechte kan worden aangesproken, tegen respectievelijk door de derde op grond van de door hem met de derde gesloten overeenkomst, bijv. wegens verborgen gebreken in de geleverde zaak (⁵⁷); dat alleen een betaling aan de commissionair — niet aan de committent (zie nochtans de vroeger besproken regel van art. 567, lid 2 Faillissementswet) — geldig is; dat schuldvergelijking mogelijk is tussen derde en commissionair terwijl de derde daarentegen zijn schuld jegens de commissionair niet kan compenseren met een vordering die hij heeft op de committent. In die opvatting kan de committent de derde alleen aanspreken als de commissionair hem zijn vorderingsrecht heeft afgestaan.

Bij verschillende andere gelegenheden heb ik uiteengezet waarom de theorie van de rechtstreekse betrekkingen, ook op het obligatoire vlak, m.i. verkieslijk is (⁵⁸). Kort samengevat kan deze opvatting als volgt gemotiveerd worden. De theorie van de directe betrekkingen leidt tot een verbetering van de toestand van de principaal én van de derde (die dan elk de keuze hebben de commissionair of de derde resp. de principaal rechtstreeks aan te spreken), en zulks vooral bij faillissement van de commissionair; zij leidt tot een verslechtering van de toestand van de commissionair (wegens de mogelijke beperking van het object waarop hij zijn voorrecht kan doen gelden) maar alleenlijk in het geval, dat committent en derde elkaar kennen, hetgeen — gezien het geheimhoudingsrecht resp. -plicht van de commissionair (⁵⁹) — slechts

(53) Voor meer bijzonderheden in verband met het Belgische recht, zie Van Ryn en Heenen, III, nrs. 1841-1843.

(54) Meer bijzonderheden vindt men voor Frankrijk bij Hamel, *Le contrat de commission*, Parijs, 1949, en in het bijzonder in de bijdrage, in bedoelde bundel, van Starck, *Les rapports du commettant et du commissionnaire avec les tiers*; voor Nederland en Duitsland bij Schoordijk, *De toerekeningsmomenten van de middellijke vertegenwoordiging*, Zwolle, 1964; voor Engeland en de V.S. bij Van Gerven, *Bewindsbevoegdheid*, Brussel, 1962, nr. 145 e.v. Zie voorts voor Nederland de recente bijdrage van Cahen, «Het omslagpunt bij de middellijke vertegenwoordiging» in *Op de grenzen van het komend recht*, Deventer-Zwolle, 1969, p. 67 e.v.

(55) Van Ryn en Heenen, II, nrs. 1837-1840; — Fredericq, *Traité*, I, nr. 176.

(56) Brussel, 30 november 1961, P.A., 1962, 199 (de commissionair moet evenwel geen persoonlijk belang aantonen buiten het belang gelegen in zijn verplichting de belangen van zijn committent te vrijwaren; — zie ook Van Ryn en Heenen, op. cit., nr. 1840 in fine en daar geciteerde rechtspraak); — Hrb. Brussel, 17 december 1956, J.C.B., 1957, 205.

(57) Rb. Hoei, 10 januari 1939, *Jur. Liège*, 1939, 92.

(58) Zie laatstelijk *Beginnels van Belgisch Privaatrecht, Algemeen Deel*, p. 488-497.

(59) Geheimhoudingsrecht tegenover de committent; geheimhoudingsplicht tegenover de derde (vgl. Hrb. Antwerpen, 29 september 1962, P.A., 1963, 737).

(52) Vgl. Cass., 4 september 1958, *Pas.*, 1959, I, 14.

uitzonderlijk en voornamelijk bij faillissement van de commissionair (als bedoelde geheimhoudingsrecht en -plicht ophouden te bestaan) zal voorkomen. Bij het beslechten van dit belangenconflict moet m.i. de voorkeur worden gegeven aan de committent en de derde boven de commissionair omdat aan het voorrecht van de commissionair dat de betaling verzekert van sommen verschuldigd door de bij veronderstelling niet failliete committent, minder belang moet worden gehecht dan aan de bescherming van de committent of de derde tegen de bij veronderstelling wél failliete commissionair. Een ander meer theoretisch argument voor de directe leer is, dat bij optreden van de tussenpersoon in eigen naam men te doen heeft met een *tussenpersoon*. Het is m.i. strijdig met de economische werkelijkheid de verhouding committent-commissionair-derde te construeren als twee afzonderlijke verhoudingen: committent-commissionair enerzijds, commissionair-derde anderzijds. Tenslotte nog dit: als men de directe leer aanvaardt, betekent dit nog niet dat men rechtstreekse eisen tussen committent en derde zonder enige beperking moet toelaten: eventueel kan de rechter van de committent resp. de derde het bewijs vragen dat hij een rechtmatig belang heeft bij het rechtstreeks aanspreken van de tegenpartij ⁽⁶⁰⁾.

§ 5. Voortverkopers

19. Zoals reeds werd aangestipt zijn voortverkopers geen tussenpersonen, althans niet in de juridische zin van het woord, omdat zij niet voor rekening van een principaal, maar voor eigen rekening de voorgenomen transactie sluiten. Zij handelen op eigen risico: hun brutowinst bestaat in het verschil tussen de verkoopprijs, d.i. de prijs waartegen zijzelf de goederen voortverkopen, en de aankoopprijs plus kosten, d.i. de prijs waartegen zij de voortverkochte goederen bij hun leverancier hebben aangekocht; verkopen zij tegen verlies, dan moeten zij dit verlies zelf dragen. Toch wordt het statuut van de voortverkoper hier even besproken om de vroeger (nr. 3) genoemde reden.

Het komt vaak voor in het internationaal zowel als in het nationaal handelsverkeer, dat een voortverkoper het recht bekomt vanwege zijn leverancier, groothandelaar of fabrikant, om alleen, d.i. met uitsluiting van andere distributeurs en dikwijls ook met uitsluiting van de leverancier zelf, de aangekochte producten (meestal merkartikelen) in een bepaald, hem toegewezen contractgebied te verkopen ⁽⁶¹⁾. In dat geval is de voortverkoper een exclusief voortverkoper (of exclusief concessiehouder) ⁽⁶²⁾.

Deze soort van afspraken, die een onmiskenbaar nut vertonen voor de distributie van merkartikelen in het bijzonder bij het lanceren van een nieuw produkt, doet,

zoals bekend, verschillende Belgisch internrechtelijke ⁽⁶³⁾ maar ook europeesrechtelijke ⁽⁶⁴⁾ problemen rijzen die hier onbesproken blijven. Een speciaal (internrechtelijk) probleem rijst in verband met de beëindiging van dergelijke afspraak. Het exclusiefrecht zal nl. zeer dikwijls, vooral na verloop van tijd, een zeer belangrijke waarde gaan vertegenwoordigen in het handelspatrimonium van de voortverkoper wiens activiteit veelal in aanzienlijke mate zal afgestemd zijn op de distributie van het erbij betrokken product. Vandaar de gedachte dat aan de opzeggingsmogelijkheid in hoofde van de leverancier, althans wanneer de exclusiviteitsovereenkomst werd gesloten voor onbepaalde tijd, beperkingen moeten worden gesteld. Dit is de opzet van de wet van 27 juli 1961 «betreffende de eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde tijd verleende concessies van alleenverkoop» ⁽⁶⁵⁾.

Opdat de wet van 1961 toepasselijk zou zijn, moet aan de volgende voorwaarden voldaan zijn: (i) een fabrikant of groothandelaar verleent m.b.t. de door hem vervaardigde respectievelijk verkochte produkten; (ii) voor onbepaalde tijd ⁽⁶⁶⁾; (iii) een recht tot exclusieve verkoop (onder voorbehoud van het bepaalde in art. 1, lid 2) ⁽⁶⁷⁾; (iv) aan een voortverkoper-handelaar; (v) die de produkten in eigen naam en voor eigen rekening verkoopt. De door de wet op genoemde overeenkomsten toepasselijk gemaakte regeling kan voorts als volgt worden samengevat. Behoudens het geval van grove tekortkoming ⁽⁶⁸⁾ — in welk geval onmiddellijke opzegging zonder termijn of vergoeding mogelijk is —, moet elke partij, als zij de overeenkomst wil opzeggen, een redelijke opzeggingstermijn of een billijke vergoeding toestaan. Het recht te kiezen tussen opzegtermijn of opzegvergoeding komt toe aan de partij van wie het initiatief tot opzegging uitgaat ⁽⁶⁹⁾. Het bedrag van de vergoeding of/ en de duur van de termijn moet door partijen in gemeenschappelijk overleg worden vastgesteld bij de opzegging, of, bij gebreke van akkoord, door de rechter die «uitspraak doet

(63) Bedoeld wordt het probleem van de tegenstelbaarheid van de exclusiviteitsclausule aan derden-mededingers van de exclusief gerechtigde. Over deze problematiek, zie Van Gerven, op. cit., nr. 123 e.v., p. 385-398.

(64) Bedoeld wordt het probleem van de verenigbaarheid van de exclusiviteitsclausule met artikel 85 EEG. Zie verder, Van Gerven, *Principes du droit des ententes de la CEE*, Brussel, 1966, nr. 126 e.v., p. 164-174. Zie ook Hof van Justitie, 9 juli 1969 in de zaak 5/69 (Völk t./ Vervaecke).

(65) Een speciaal probleem is dit van de verenigbaarheid van de wet van 27 juli 1961 met de EEG kartelbepalingen. Zie over dit probleem o.m. Luik, 7 juni 1966, *Cah. dr. eur.*, 1967, 321 met noot Rigaux.

(66) Een vraag die in dit verband regelmatig opduikt, is of de regelmatige verlenging van een voor bepaalde termijn gesloten overeenkomst, de overeenkomst, na verlenging, maakt tot een contract gesloten voor onbepaalde termijn. Deze vraag wordt ontkennend beantwoord door Brussel, 11 december 1964, *J.T.*, 1965, 281 met noot Bricmont; — Brussel, 27 juni 1966, *J.T.*, 1966, 703 met noot Bricmont (behoudens bijzondere omstandigheden); — Hrb. Luik, 29 oktober 1966, *J.T.*, 1967, 154, maar bevestigend door Hrb. Brussel, 29 oktober 1965, *J.T.*, 1966, 81; — Hrb. Brussel, 22 juni 1965, *J.T.*, 1966, 44 met noot Bricmont; — Scheidsger., 12 juli 1965, *J.T.*, 1966, 83.

(67) Aan deze voorwaarde voldoen zowel open (of onvolkomen) exclusiefverkoopcontracten als gesloten (of volkomen) exclusiefverkoopcontracten: Hrb. Brussel, 22 december 1965, *R.W.*, 1965-1966, 1003; — Hrb. Brussel, 5 december 1966, *J.T.*, 1967, 129 met noot Bricmont. Een clausule waardoor aan een voortverkoper een bepaalde categorie van cliënten wordt toegewezen op een markt die ook nog andere categorieën telt, maakt de overeenkomst daarentegen niet tot exclusiefverkoopovereenkomst: Hrb. Brussel, 8 april 1963, *J.T.*, 1964, 153 met noot Bricmont; *J.C.B.*, 1965, 16. Vgl. Hrb. Brussel, 3 mei 1967, *J.C.B.*, 1967, 233.

(68) Grove tekortkoming in hoofde van de concessiehouder is bijv. het verzuim aanzienlijke, de concessiegever verschuldigde bedragen te betalen: Hrb. Brussel, 26 november 1966, *J.C.B.*, 1967, 229; — Hrb. Brussel, 4 maart 1965, *J.C.B.*, 1966, 32.

(69) Cfr. Cass., 16 september 1965, *R.W.*, 1965-66, 1438; — Hrb. Brussel, 27 oktober 1962, *J.T.*, 1963, 44.

(60) In die zin De Schrijver L. en Mariën N. in een manuscript voor de werkgroep over «Handelsrecht» (Univ. Leuven) die dit jaar de handelstussenpersonen bespreekt.

(61) Vaak gaat het aan de voortverkoper verleende exclusiefrecht vergezeld van allerhande beperkingen, zoals een verbod om buiten de contractzone te verkopen (of althans in dergelijk geval een commissieloon te betalen aan de officiële distributeur) en de verplichting om de door de producent vastgestelde prijs toe te passen bij de voortverkoop (zie verder Suetens, «De exclusiviteitsovereenkomsten naar Belgisch recht», *SEW*, 1963, p. 61 e.v.).

(62) Naast contracten waarbij een leverancier aan een voortverkoper, zijn koper, een exclusief verkooprecht verleent, komen ook contracten voor waarbij een voortverkoper (bijv. een café-baas) aan een leverancier (bijv. een brouwer), zijn verkoper, het exclusief recht van bevoorrading verleent, m.a.w. waarbij de voortverkoper de verbintenis aangaat om de produkten die hij verkoopt uitsluitend bij die bepaalde leverancier aan te kopen (vgl. Cass., 24 november 1932, *Pas.*, 1933, I, 19). Vaak komen beide soorten van verbintenis voor in dezelfde overeenkomst.

naar billijkheid, eventueel met inachtneming van de gebruiken » (art. 2, lid 2). Volgens de rechtspraak, geldt hier als algemene richtlijn, dat de toegestane termijn de voortverkoper in staat moet stellen om een nieuwe bevoorradingsbron te vinden waardoor hij een gelijkwaardig zakencijfer als vóór de opzegging kan verwezenlijken ⁽⁷⁰⁾. Daarenboven heeft de concessiehouder, bij opzegging van de overeenkomst door de concessiegever — behoudens het geval van grove fout van de concessiehouder — of bij opzegging door hemzelf wegens grove fout van de concessiegever, recht op een bijkomende vergoeding waarvan het bedrag, bij gebreke aan akkoord tussen de partijen opnieuw door de rechter naar billijkheid zal worden vastgesteld in functie van de drie in artikel 3 genoemde factoren (meerwaarde inzake cliënteel, door de concessiehouder gemaakte kosten, rouwgeld wegens opzeggen van personeel). In dit opzicht zal de effectieve duur van de verleende exclusiviteit en ook de omstandigheid dat de betrokken artikelen merkartikelen zijn — in welk geval er veel kans bestaat dat de aangebrachte cliënten bij de concessiegever zullen blijven (althans wanneer die eigenaar is van het merk) — een grote rol spelen ⁽⁷¹⁾.

Tenslotte bevat de wet van 1961 nog bepalingen betreffende de verplichte bevoegdheid van de Belgische rechtbanken ⁽⁷²⁾ en de verplichte toepasselijkheid van de Belgische wet (art. 4), betreffende de wederzijdse rechten en plichten van concessiegever, concessiehouder en onderconcessiehouder ingeval van opzegging (art. 5) en betreffende het dwingend karakter en de onmiddellijke werking van de wet (art. 6) ⁽⁷³⁾.

De handelstussenpersonen en het Europese recht

20. Twee teksten van Europees recht die betrekking hebben op handelstussenpersonen in de juridische zin van het woord (derhalve met uitsluiting van voortverkopers) ⁽⁷⁴⁾, moeten hier vermeld worden. De eerste is de richtlijn van de E.E.G. Raad van 25 februari 1964 « betreffende de verwezenlijking van de vrijheid van vestiging en van het vrij verrichten van diensten voor de werkzaamheden van tussenpersonen in handel, industrie en ambacht » ⁽⁷⁵⁾. Deze richtlijn gebiedt de lid-staten

(70) Brussel, 18 juni 1965, J.T., 1965, 464; — Hrb. Brussel, 27 oktober 1963, J.T., 1963, 44; — Hrb. Brussel, 29 oktober 1965, J.T., 1966, 81. Om die termijn te berekenen zal men dan acht slaan op de belangrijkheid van het exclusiviteitscontract vergeleken met het globaal zakencijfer van de concessiehouder: Brussel, 5 april 1963, J.T., 1963, 356; — Brussel, 18 juni 1965, loc. cit.; — Hrb. Brussel, 8 maart 1963, J.T., 1963, 513; — Hrb. Brussel, 8 mei 1965, J.T., 1965, 707; — Hrb. Brussel, 5 december 1966, J.T., 1967, 129. Minder begrijpelijk in die optiek (aldus ook Brussel, 29 oktober 1965, loc. cit.) is, dat sommige rechtbanken, in navolging waarschijnlijk van de wetgeving op het arbeidscontract, daarenboven rekening houden met de duur van het opgezegde contract: Brussel, 5 april 1965, loc. cit.; — Hrb. Brussel, 8 maart 1963, loc. cit.). Wat betreft het bedrag van de vervangende schadevergoeding, indien geen termijn werd toegestaan, gaan de rechtbanken ervan uit, dat het bedrag gelijk moet zijn aan de netto-winst die de concessiehouder nog zou verworven hebben indien de concessiehouder een redelijke opzegtermijn had gekregen: Hrb. Antwerpen, 3 mei 1963, R.W., 1964-65, 542; — Hrb. Brussel, 14 december 1967, J.T., 1968, 28; — Hrb. Hasselt, 23 december 1964, R.W., 1965-66, 634.

(71) Hrb. Brussel, 22 december 1965, J.C.B., 1965, 339; R.W., 1965-66, 1003; — zie ook Hrb. Antwerpen, 3 mei 1963, loc. cit.; Hrb. Brussel, 11 februari 1965, J.T., 1965, 250 met noot Bricmont. Zijn de voorwaarden van artikel 3 vervuld, dan is een vergoeding verschuldigd, ook al kan de concessiehouder geen actuele schade aantonen: Hrb. Brussel, 22 december, loc. cit.

(72) Zie hieromtrent Cass., 25 juni 1965, R.W., 1965-66, 622; Hrb. Brussel, 22 juni 1965, J.T., 1966, 44 met noot Bricmont.

(73) Vgl. Hrb. Luik, 30 maart 1963, J.T., 1963, 359.

(74) Over het Europees (kartel-)recht in verband met exclusiviteitsovereenkomsten, zie de verwijzingen in noot 64.

(75) Publ. Eur. Gem., 869/64. Zie ook de richtlijn van dezelfde datum betreffende de overgangsmaatregelen op het gebied van de werkzaamheden in de groothandel en van de werkzaamheden van tussenpersonen in handel, industrie en ambacht (Publ. Eur. Gem., 857/64).

alle op grond van nationaliteit discriminatoire bepalingen of praktijken op te heffen die de vestiging of de dienstverlening betreffen binnen de gemeenschappelijke markt van resp. door niet in loondienst zijnde tussenpersonen onderdanen van één der lid-Staten. Artikel 2 noemt de door de richtlijn bedoelde tussenpersonen: alle zelfstandige, voor rekening van een principaal optredende tussenpersonen worden bedoeld, of ze nu op eigen naam dan wel op naam van de principaal optreden, ook al bestaat hun opdracht uitsluitend in het met elkaar in contact brengen van contractanten. Verzekeringstussenpersonen, effectenmakelaars, immobiliere makelaars en vervoertussenpersonen worden echter uit het toepassingsgebied van de richtlijn gesloten (art. 4). Deze richtlijn werd in België ten uitvoer gelegd door K.B. van 15 december 1965 ⁽⁷⁶⁾.

De tweede tekst is de bekendmaking van de E.E.G. commissie van 24 december 1962 ⁽⁷⁷⁾. Volgens deze bekendmaking vallen overeenkomsten waardoor een principaal aan een tussenpersoon te exclusieven titel een bepaalde sector binnen de Gemeenschappelijke Markt toewijst met het oog op de verkoop van zijn produkten, niet onder het kartelverbod van artikel 85, lid 1, E.E.G. Vereist is evenwel dat de tussenpersoon een echt tussenpersoon is, d.w.z. dat hij geen enkel financieel risico draagt, behoudens eventueel het delcrederebeding, in verband met de door hem voor rekening van de principaal gesloten transacties.

Leuven, 15 december 1969.

(76) Belg. Staatsblad van 28 januari 1966.

(77) Publ. Eur. Gem., 24 december 1962, p. 2921.

VRAAGPUNTEN

1. Is het nodig de algemene categorie van makelaars, dit zijn tussenpersonen wiens opdracht hoofdzakelijk bestaat in het met elkaar in contact brengen van tussenpersonen, als afzonderlijke categorie van tussenpersonen te behouden? Zo ja, moet de wetgever hun statuut bepalen? Welk aflijningscriterium t.a.v. de andere categorieën van tussenpersonen moet de wet in dat geval aanhouden?

2. Verdient de rechtspraak die zichzelf het recht aanmatigt het commissieel van makelaars te verminderen, navolging? Zou deze rechtspraak ook tot de andere categorieën van tussenpersonen moeten worden uitgebreid?

3. Is de aflijning naar Belgisch recht tussen handelsagent en handelsvertegenwoordiger bevredigend?

4. Moet de in de huidige stand van het recht wel eens verdedigde opvatting, dat een voor een onbepaalde termijn benoemde handelsagent ten allen tijde kan worden opgezegd zonder opzegtermijn of vergoeding (als de opzegging maar niet ontijdig gebeurt), worden goedgekeurd? Zoniet, op welke basis moet de opzegtermijn of -vergoeding worden berekend?

5. Verdient het aanbeveling (a) de vertegenwoordigingsbevoegdheid van de handelstussenpersonen, in het bijzonder van de handelsagent, bij de wet vast te leggen en (b) de aldus vastgestelde bevoegdheid onverkort te doen gelden t.a.v. derden niettegenstaande beperkende contractuele afspraken tussen principaal en agent?

6. Moet de bij de wet van 30 juli 1963 voorziene uitwinningvergoeding worden gezien als een vergoeding voor intellectuele vindingrijkheid bij het aanwerven van cliënteel? Duidt deze vergoeding op een nieuwsoortig intellectueel eigendomsrecht? Moet zulkdanige vergoeding ook worden voorzien ten voordele van andere categorieën van tussenpersonen?

7. Is de door de rechtspraak uitgewerkte regeling betreffende de interne verhouding tussen commissionair en committent bevredigend? Dringt zich een wettelijke regeling op?

8. Moet de theorie van de directe betrekkingen tussen committent en derde, op het zakenrechtelijke vlak als op het verbintenissenrechtelijke vlak, worden aanvaard?

9. Moet de bescherming die de wet heeft vastgesteld voor exclusieve concessiehouders aangesteld voor onbepaalde termijn, worden uitgebreid tot concessiehouders aangesteld voor bepaalde termijn?

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE.

1e Kamer - 19 december 1969.

Voorzitter : M. De Bersaques.

Raadsheer-verslaggever : M. Naulaerts.

Procureur-generaal : M. Ganshof van der Meersch.

1. — **Gerechtigd wetboek. — Excepties van nietigheid. — Verkeerde datum op afschrift van exploit.**
2. — **Huur van handelshuizen. — Persoonlijk en werkelijk in gebruik nemen. — Begrip.**

1. Verweerders, aan wie een voorziening van 24 februari 1969 betekend is, werpen de nietigheid van het exploit van betekening op daar dit de datum van 3 februari 1969 draagt, wat niet de juiste datum van betekening kan zijn.

Het middel wordt verworpen, daar het door verweerders getekende origineel de datum van maart 1969 draagt en het stempel op de fiscale zegel van het afschrift ook die datum vermeldt, zodat de juiste datum uit het samenstel van die vermeldingen blijkt.

2. Het «persoonlijk en werkelijk in gebruik nemen», in de zin van art. 16, I, 1°, handelshuurnwet, brengt de verplichting mee het verhuurde goed in zijn geheel te betrekken; maar het is niet vereist dat de verhuurder of de in dit artikel vermelde personen het goed voortdurend en zonder tussenpozen betrekken.

Een niet voortdurende ingebruikneming is voldoende als de verhuurder of die personen maar te allen tijde naar goeddunken in het goed kunnen verblijven en dit goed derhalve niet tot andere doeleinden kan worden gebruikt dan die welke door de wet in aanmerking zijn genomen.

N.V. Brouwerij Campina t/ Huygaerts e.a.

Gelet op het bestreden vonnis, op 24 april 1968 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Turnhout;

Over de grond van niet-ontvankelijkheid, door de verweerders afgeleid uit de schending van de artikelen 43, 860, 861 en 862 van het Gerechtigd Wetboek, doordat de voorziening de datum draagt van 24 februari 1969 terwijl de exploten van betekening ervan aan de derde en vierde verweerders de datum dragen van 3 februari 1969, wat niet de juiste datum van de betekening kan zijn, en de vermelding van de juiste datum een op straf van nietigheid voorgeschreven vormvereiste van het exploit van betekening is:

Overwegende dat het origineel van het exploit van betekening van de voorziening, dat door de derde en vierde verweerders werd getekend, de datum draagt van 3 maart 1969; dat, zo het afschrift van dit exploit, dat aan die verweerders werd overhandigd, als opschrift de datum draagt van 3 februari 1969, het stempel op het fiscale zegel aangebracht de datum van 3 maart 1969 vermeldt; dat derhalve de juiste datum van het afschrift van het exploit van betekening blijkt uit het samenstel van die vermeldingen van dit afschrift en die van het door de verweerders getekend origineel;

Dat de grond van niet-ontvankelijkheid niet kan aangenomen worden;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 16 en inzonderheid 16, I, 1°, en 25, inzonderheid 25, 3°, van de wet van 30 april 1951 op de

handelshuurovereenkomsten met het oog op de bescherming van het handelsfonds, zoals zij is gewijzigd en aangevuld, wat artikel 25, 3°, betreft, door artikel 1, III, 5°, van de wet van 29 juni 1955,

doordat het bestreden vonnis, hetwelk de beroepen beslissing bevestigt, verklaart dat de persoonlijke en werkelijke ingebruikneming van het gehuurde goed, in de zin van artikel 16, I, 1°, van voormelde wet, «niet vereist dat de woning regelmatig bewoond en onderhouden zou worden»; op de grond dat «het betrekken van een woning betekent dat de persoon die de woning in gebruik heeft, naar goeddunken in de woning kan verblijven» en, bijgevolg, beslist, enerzijds, dat de door deurwaarder Brosens gedane vaststellingen «niet voldoende zijn om een bewijs uit te maken van het feit dat er geen persoonlijk en werkelijk gebruik zou bestaan hebben, daar deze vaststellingen een onregelmatige en tijdelijke ingebruikname niet uitsluiten», en anderzijds, dat het door eiseres gedane aanbod van bewijislevering niet kan worden aangenomen, daar «de formulering te onbepaald is en zou kunnen doen veronderstellen dat beroepene (thans de verweerders) in de kwestieuze woning voortdurend persoonlijk aanwezig zou moeten zijn en in de woning vernachten, zonder enige onderbreking», en hieruit besluit dat de vordering tot betaling van de vergoeding, bepaald in artikel 25, 3°, van voormelde wet, niet gegrond is,

terwijl de persoonlijke en werkelijke ingebruikneming, in de zin van voormeld artikel 16, I, 1°, onderstelt een regelmatig en voortdurend gebruik van het goed als werkelijke woning, en niet eenvoudig de mogelijkheid «naar goeddunken in de woning te verblijven», waaruit volgt dat het bestreden vonnis het wettelijk begrip van persoonlijk en werkelijk gebruik miskent, en het voorts niet regelmatig met redenen is omkleed:

Overwegende dat, zo het «persoonlijk en werkelijk in gebruik nemen», in de zin van artikel 16, I, 1°, van de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten, de verplichting medebrengt het verhuurde goed in zijn geheel te betrekken, het nochtans niet vereist is dat de verhuurder of de in dit artikel vermelde personen het goed voortdurend en zonder tussenpozen zouden bewonen;

Overwegende dat een niet voortdurende ingebruikneming volstaat van het ogenblik dat de verhuurder of die personen te allen tijde naar goeddunken in het goed kunnen verblijven en dit goed derhalve niet tot andere doeleinden kan worden gebruikt dan die welke door de wet in aanmerking zijn genomen;

Dat het middel naar recht faalt;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 5 december 1969.

Voorzitter : M. Belpaire.

Raadsheer-verslaggever : M. De Bersaques.

Eerste advocaat-generaal : M. Mahaux.

Advocaten : Mrs. Van Hecke en Bayart.

Levensonderhoud. — Echtscheiding. — Voorlopige maatregel. — Behoeftte. — Begrip.

Het levensonderhoud dat tijdens de procedure tot echtscheiding aan de echtgenoot, bij toepassing van de artikelen 212 en 268 B.W., verschuldigd is, moet krachtens

art. 208 B.W. naar verhouding van de behoeften van de schuldeiser worden bepaald.

Het begrip « behoefte » is relatief en dient te worden verklaard met inachtneming van de maatschappelijke positie welke de schuldeiser tijdens het gemeenschappelijk leven genoot.

Vandenbrouck t./ Mattheyses.

Gelet op het bestreden arrest, op 27 maart 1969 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 212, 268 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de grondwet,

doordat het bestreden arrest, recht sprekende over de rechtsvordering van verweerster tot levensonderhoud bij wijze van voorlopige maatregel tijdens de procedure tot echtscheiding, eiser er toe veroordeelt aan verweerster, aan wie een afzonderlijke verblijfplaats wordt toegewezen, voor haar persoonlijk onderhoud 5.000 frank per maand te betalen, op de rechtsgrond dat nu het huwelijk, staande de procedure tot echtscheiding, zijn uitwerking behoudt, de verplichting tot bijstand en onderhoud tot aan de ontbinding van het huwelijk blijft stand houden, en op grond van feitelijke overwegingen waaruit voor eiser de mogelijkheid moet blijken om een betrekkelijk ruime uitkering tot onderhoud aan verweerster te betalen, maar zonder enige vaststelling van een staat van behoefte van verweerster en integendeel na vastgesteld te hebben dat laatstgenoemde uit werken gaat en dat niet blijkt dat ze ziekelijk zou zijn,

terwijl, eerste onderdeel, de wederkerige verplichting tot hulp tussen echtgenoten de verplichting van de man om tijdens een echtscheidingsprocedure een uitkering tot onderhoud te betalen aan zijn afzonderlijk verblijvende echtgenote alleen kan meebrengen, indien er niet alleen voldoende geldmiddelen zijn bij de man maar ook een staat van behoefte bij de echtgenote (schending van de artikelen 212 en 268 van het Burgerlijk Wetboek),

tweede onderdeel, de overwegingen van het arrest die het bestaan van de verplichting tot hulp bevestigen en het bestaan van voldoende geldmiddelen bij eiser vaststellen geen passend antwoord vormen op het door eiser in zijn grievenschrift gestelde middel « dat geïntimeerde een nog jonge vrouw is; dat zij steeds gewerkt heeft en nu ook, volgens inlichtingen die appellant vernam, op het punt staat een plaats van goevernante aan te nemen; dat zij dus zelf ook kan en zal werken; dat het feit, dat zij zonder enige gegronde reden het echtelijk dak verliet, haar niet het recht geeft aanspraak te maken op een onderhoudsgeld; dat haar derhalve geen enkel onderhoudsgeld noch een 'provisio ad litem' kan toegestaan worden », zodat het arrest niet naar behoren met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de grondwet):

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het levensonderhoud, dat tijdens de procedure tot echtscheiding aan de echtgenoot, bij toepassing van de artikelen 212 en 268 van het Burgerlijk Wetboek verschuldigd is, krachtens artikel 208 van gezegd wetboek, naar verhouding van de behoeften van de schuldeiser moet worden bepaald;

Overwegende dat het begrip « behoefte » relatief is en dient te worden verklaard met inachtneming van de maatschappelijke positie welke de schuldeiser tijdens het gemeenschappelijk leven genoot;

Overwegende dat, naar de vaststellingen van het arrest, die positie voorspoedig was, zodat de rechter deze in acht vermocht te nemen om te oordelen of het bestaan van levensonderhoud gerechtvaardigd was;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest, door er op te wijzen dat, bij gebrek aan elke uitkering tot onderhoud sedert de scheiding van de echtgenoten, verweerster « genoopt werd » te arbeiden om in haar behoeften te voorzien, op passende wijze het verweermiddel beantwoordt waarbij eiser aanvoerde dat verweerster, die jong is en werkt, geen levensonderhoud mag vorderen;

Dat het eveneens een passend antwoord verstrekt op het middel waarbij eiser staande hield dat hij geen levensonderhoud verschuldigd was vermits verweerster zonder reden de echtelijke verblijfplaats heeft verlaten, door te releveren dat, staande de procedure tot echtscheiding, de verplichting tot bijstand en onderhoud blijft bestaan, aldus bedoelend dat die verplichting, spijs de beweerde tekortkoming van verweerster, steeds voortduurt;

Overwegende, derhalve, dat geen van beide onderdelen kan worden aangenomen;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT. — Vgl. Cass., 7 maart 1968, R.W. 1967-1968, betreffende de vaststelling van het bedrag van de bij art. 301 B.W. bepaalde uitkering tot onderhoud en vergoeding ten voordele van de echtgenoot die de echtscheiding verkregen heeft.

HOF VAN CASSATIE

1ste Kamer. — 20 november 1969.

Voorzitter: M. Valentin.

Raadsheer-verslaggever: M. Polet.

Advocaat-generaal: M. Delange.

Gewijsde — Dezelfde partijen — Dezelfde hoedanigheid — Begrip.

Opdat er gezag van het rechterlijk gewijsde zou zijn is volgens art. 1351 B.W. onder meer vereist dat de vordering tussen dezelfde partijen bestaat en door hen en tegen hen in dezelfde hoedanigheid gedaan wordt.

In het onderhavige geval is aan deze voorwaarde niet voldaan: in het geschil dat aanleiding had gegeven tot het arrest van het Hof van beroep, rechtdoende op de burgerlijke rechtsvorderingen van de verzekeraar en van het slachtoffer van een arbeidsongeval tegen de aansprakelijke derde, vorderde de verzekeraar de terugbetaling van de forfaitaire vergoedingen die hij aan het slachtoffer had betaald en oefende hij aldus, tot het verschuldigde bedrag in de rechten van het slachtoffer getreden krachtens art. 22 verzekeringswet, de rechtsvordering van het slachtoffer uit op grond van art. 19, lid 8, arbeidsongevallenwet; daarentegen in het geschil met het slachtoffer zelf handelde hij als verzekeraar op wie de verplichtingen van het bedrijfshoofd jegens het slachtoffer van rechtswege waren overgegaan krachtens art. 9, lid 2, arbeidsongevallenwet.

N.V. Compagnie d'assurances générales de France
t./Crucifix.

Gelet op het bestreden vonnis, op 6 januari 1966 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Namen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1317, 1319, 1320, 1351, 1352 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis afwijzend beschikt over de exceptie van het rechterlijk gewijsde door eiseres opgeworpen tegen de rechtsvordering van verweerster tot betaling van de vergoedingen wegens arbeidsongeschiktheid die bij de gecoördineerde wetten op de vergoeding der schade voortspuitende uit arbeidsongevallen zijn bepaald en hieruit afgeleid dat een arrest, op 25 mei 1966 door het hof van beroep te Luik tussen dezelfde partijen gewezen, had beslist dat uit het onderzoek van de deskundigen bleek dat verweerster een tijdelijke ongeschiktheid van 100 percent had geleden van 21 april 1960 tot 31 december 1961, van 50 percent van 1 januari 1962 tot 30 juni 1962 en van 25 percent van 1 juli 1962 tot 8 december 1962 en « dat vanaf deze laatste datum de gezondheidstoestand van de getroffene niet meer aan het ongeval te wijten was », en deze verwerping motiveert op grond van de overweging dat het Hof van beroep te Luik, ten deze, « een vordering tot vergoeding van een gemeenschappelijke schade had verworpen, terwijl thans over het bestaan van een aantasting van de theoretische geschiktheid tot werken van eiseres in hoger beroep (thans verweerster) werd gediscussieerd »,

terwijl de burgerlijke rechtsvordering en de rechtsvordering tot betaling van de forfaitaire vergoedingen, in zover ze beide strekten tot vergoeding van de materiële schade voortspuitende uit de aantasting van de arbeidsgeschiktheid van verweerster, hetzelfde voorwerp hadden en de tweede aan de feitenrechter een vraag voorlegde, namelijk of vanaf 8 december 1962 de arbeidsongeschiktheid, waarvoor verweerster vergoeding vorderde, haar oorzaak vond, al was het gedeeltelijk, in het ongeval, welke vraag dezelfde was als die welke vroeger tussen partijen werd beslecht bij het arrest van het Hof van beroep te Luik van 25 mei 1966, zodat de feitenrechter, door de door eiseres aangevoerde exceptie te verwerpen en door een deskundige aan te stellen met, onder meer, als opdracht te bepalen in welke mate de thans vastgestelde letsels volgens de wetgeving op de arbeidsongevallen aan de gevolgen van het ongeval van 21 april 1960 konden worden toegeschreven, een reeds door voormeld arrest van 25 mei 1966 beslecht geschil opnieuw ter sprake heeft gebracht, door de eraan gegeven oplossing tegen te spreken, en, dientengevolge het gezag van het rechterlijk gewijsde van deze beslissing heeft miskend :

Overwegende dat, volgens artikel 1351 van het Burgerlijk Wetboek, onder meer vereist wordt, opdat er gezag van het rechterlijk gewijsde zou zijn, dat de vordering tussen dezelfde partijen bestaat en door hen en tegen hen in dezelfde hoedanigheid gedaan is ;

Overwegende dat in het onderhavige geval aan deze voorwaarde niet is voldaan ;

Dat immers in het geschil dat aanleiding had gegeven tot het arrest van 25 mei 1966 van het Hof van beroep te Luik, rechtdoende op de burgerlijke rechtsvorderingen van verweerster en van eiseres tegen de beklaagde, derde persoon die aansprakelijk was voor het ongeval waardoor eerstgenoemde was getroffen op de weg naar of van het werk, eiseres de terugbetaling vorderde van de forfaitaire vergoedingen die zij aan verweerster had betaald, daar zij, tot het verschuldigde bedrag, in de rechten van deze laatste was getreden krachtens artikel 22 van de wet van 11 juni 1874 en aldus de rechtsvordering van genoemde verweerster uitoefende op grond van artikel 19, lid 8, van de gecoördineerde wetten betreffende de vergoeding der schade voort spuitende uit arbeidsongevallen ;

Dat daarentegen, in het geschil dat aanleiding heeft gegeven tot het bestreden vonnis, eiseres handelende als verzekeraar op wie de verplichtingen van het bedrijfshoofd

jegens verweerster van rechtswege waren overgegaan krachtens artikel 9, lid 2, van voormelde gecoördineerde wetten ;

Dat het bestreden beschikkend gedeelte door deze overweging wettelijk wordt verantwoord, zodat het middel, gegrond op de identiteit van voorwerp en oorzaak en op de eenvoudige aanwezigheid van dezelfde partijen op de beide rechtsgedingen, niet ontvankelijk is wegens het ontbreken van belang ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 26 januari 1970.

Voorzitter : M. Van Beirs.

Raadsheren : M.M. Rutsaert, Delahaye, de Vreese, Gerniers.

Advocaat-generaal : M. Depelchin.

Burgerlijke partij. — Ontvankelijkheid om betaling te bekomen van sommen die verschuldigd zijn ingevolge de wet. — Geen onderscheid tussen sommen verschuldigd « ex lege » of « ex delicto ».

De aanstelling van burgerlijke partij is ontvankelijk wanneer de schade veroorzaakt wordt door de wanbetaling van sommen die aan de burgerlijke partij dienden uitbetaald te worden overeenkomstig de wettelijke bepalingen die de wanbetaling als misdrijf beteugelen.

De bedoelde schadevergoeding vereenzelvigt zich met de niet betaalde sommen en de vervallen interesten en de burgerlijke partij heeft de keuze haar eis in te stellen, hetzij voor het burgerlijk gerecht, hetzij voor het strafgerecht bij hetwelk de vervolging wegens het misdrijf aanhangig is gemaakt.

Gheselle t./ Lemmens.

Gelet op het bestreden arrest, op 10 juni 1969 door het Hof van beroep te Gent gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 3 en 4 van de wet van 17 april 1878, houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, 1 en 42 van de wet van 12 april 1965, 12 en 16 van de besluitwet van 9 juni 1965, 3 en 4 van de beslissing van het nationaal paritair comité van het hotelbedrijf van 2 december 1965, bindend verklaard door het koninklijk besluit van 13 juli 1966 ;

doordat het arrest de eis van de burgerlijke partij niet ontvankelijk verklaart omdat zulke eis « voor de strafrechter alleen ontvankelijk is wanneer deze vordering steunt, niet op een contractuele verbintenis of op een wettelijke verplichting, maar op het feit dat de burgerlijke partij rechtstreeks uit het misdrijf zelf schade heeft ondergaan », terwijl de vordering van eiseres steunde op het overtreden door verweerder van wettelijke bepalingen waarvan de overtreding met strafsancities beteugeld is ;

Overwegende dat verweerder vervolgd werd om a) als werkgever nagelaten te hebben, toen de dienstbetrekking van eiseres een einde nam, het nog verschuldigde loon onverwijld te betalen (artikelen 11 en 42, 1°, van de wet van 12 april 1965) ; b) nagelaten te hebben in een hotel-spijshuis, ondermeer wat eiseres betreft, het aandeel van het kamersmeisje en van de kellnerin in de verdeling van de samengebrachte fooien en/of de afhouding van een percentage op de rekening van de dienst tot grondslag te nemen voor het bepalen van de andere aandelen (artikelen

3 en 4 van gezegde beslissing van het nationaal paritair comité);

Overwegende dat het arrest de burgerlijke eis niet ontvankelijk verklaart omdat de burgerlijke partij ten deze « geen vergoeding vordert van schade haar berokkend door de ten laste gelegde misdrijven, doch de betaling van lonen of sommen welke, indien deze haar mogelijk verschuldigd zijn, het alleen zuoden kunnen zijn ingevolge de door de burgerlijke partij ingeroepen wetsbepalingen, hetzij dus « ex lege » en niet « ex delicto »;

Overwegende dat de vordering van eiseres ertoe strekt de vergoeding te bekomen van de schade die haar veroorzaakt werd door de wanbetaling van de sommen die haar uiterst op 31 augustus 1967 dienden uitbetaald te worden overeenkomstig de wettelijke bepalingen die deze wanbetaling als misdrijf beteugelen;

Dat bedoelde schadevergoeding zich vereenzelvigt met de niet betaalde sommen en de verlopen interesten;

Overwegende dat de partij aan wie iets verschuldigd is krachtens een overeenkomst of krachtens de wet en die nog over geen uitvoerbare titel beschikt om zijn schuldenaar tot betaling te dwingen, de keuze heeft, indien de wanbetaling tevens een misdrijf uitmaakt, haar eis in te stellen, hetzij voor het burgerlijk gerecht, hetzij voor het strafgerecht bij hetwelk de vervolging wegens het misdrijf aanhangig is gemaakt;

Waaruit volgt dat het arrest de artikelen 3 en 4 van de wet van 17 april 1878 schendt;

Dat het middel gegrond is;

Om deze redenen:

Vernietigt het bestreden arrest in zover het uitspraak doet over de burgerlijke eis en over de kosten ervan;

Beveelt dat melding van dit arrest zal gemaakt worden op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Veroordeelt verweerder in de kosten;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van beroep te Brussel.

NOOT. — Zie in hetzelfde nummer het verbroken arrest van het Hof van beroep te Gent van 10 juni 1969.

RAAD VAN STATE.

7e Kamer. — 2 juli 1970.

Voorzitter: M. Declaire.

Raadsheren: de H.H. Vermeulen en Baeteman.

Substituut-auditeur-generaal: Debaedts.

Advocaat: Mr. Leys.

Rechtspleging. — Belang. — Functioneel belang. — Commissie van openbare onderstand. — Ruiling van goederen. — Beraadslaging. — Raad van State. — Middel van ambtswege.

De gemeenteraadsleden hebben de vereiste hoedanigheid om de vernietiging van een beslissing van de gemeenteraad te vorderen of van een beslissing, genomen na advies van de gemeenteraad — zij het niet bindend — waarbij hun prerogatieven, verbonden aan hun ambt, geschonden werden. Zij zijn ontvankelijk om zich te beroepen op onregelmatigheden in verband met de bijeenroeping van de gemeenteraad, de vaststelling van de agenda van de gemeenteraadszitting en de deelneming aan de stemming.

Het advies van de gemeenteraad is door artikel 47 van de wet van 10 maart 1925 verplichtend gesteld bij de ruiling van onroerende goederen van de commissie van openbare onderstand. Dit advies is een substantiële vormvereiste, waarvan de niet-naleving of de onregel-

matige naleving in beginsel de onregelmatigheid en derhalve de vernietiging van de uiteindelijke beslissing van de toeziende overheid waarbij de beslissing wordt goedgekeurd, ten gevolge moet hebben.

De regels die de verhoudingen tussen de gedecentraliseerde besturen en de centrale overheid beheersen, gaan de openbare orde aan. Het komt de Raad van State toe toezicht uit te oefenen op de wettelijkheid van de beslissingen genomen binnen de machten van toezicht. De verantwoordiging van de genomen beslissing moet blijken uit de beslissing zelf en uit het aan de grond daarvan liggende administratief dossier.

Het besluit waarbij de bestendige deputatie op de niet-goedkeuring van een beslissing van de C.O.O. terugkomt op eenvoudig schriftelijk verzoek van de voorzitter van de commissie, dient nietigverklaard te worden wanneer die gewijzigde houding niet gestaafd is door enige redengeving of motivering.

Steenkiste en Cs. t./ Bestendige deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen.

Arrest nr. 13.658.

Gehoord het afwijkend advies van de heer Debaedts, substituut-auditeur-generaal;

Gelet op artikel 25 van de wet van 23 december 1946, gewijzigd door de wet van 15 april 1958;

Overwegende dat het beroep strekt tot de vernietiging van het besluit van de bestendige deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen d.d. 23 september 1965, waarbij aan de commissie van openbare onderstand van Zedelgem machtiging wordt verleend tot het ruilen van een perceel landbouwgrond, groot 2.960 m², gelegen te Zedelgem, bekend bij het kadaster onder sectie B ex nr. 627, eigendom van de commissie van openbare onderstand, tegen een perceel landbouwgrond, groot 2.960 m², gelegen te Zedelgem, kadastraal bekend onder sectie B ex nr. 628/a, eigendom in onverdeeldheid voor de helft van de echtgenoten Jozef Lievens-Pyck en voor de andere helft van de echtgenoten Marcel Verhaeghe-Flore, mits een opleg van 27.627 frank, door deze laatsten te betalen aan de commissie van openbare onderstand;

Over de feitelijke toedracht van deze zaak.

Overwegende dat de oorspronkelijke vraag tot ruiling op 18 januari 1965 gedaan werd door Maurice Buffel, die daardoor « een meer rendabele uitbating bij machinale bewerkingen van zijn landbouwuutbating beoogde »; dat de commissie van openbare onderstand, waarvan Maurice Buffel lid is, bij haar besluit van 29 januari 1965 besliste in te gaan op die aanvraag en daarbij tevens de landmeter-schatteer aanduidde en de bestemming van de opleg; dat Maurice Buffel ondertussen bij akte van 5 maart 1965 bedoeld perceel verkocht had aan de echtgenoten Lievens-Pyck en de echtgenoten Verhaeghe-Flore waarvan hij echter pachter bleef; dat de nieuwe eigenaars Jozef Lievens, burgemeester van Zedelgem en Marcel Verhaeghe, aannemer van openbare werken, door een brief van 17 maart 1965, lieten weten aan de commissie van openbare onderstand dat zij voormeld verzoek tot ruiling bevestigden en herhaalden; dat ondertussen op 11 maart 1965 het schattingsverslag werd opgemaakt door de ontvanger van het tweede kantoor der burgerlijke akten en successierechten van Brugge; dat in dit verslag gewezen werd op de moeilijkheden van de opdracht, meer bepaald in verband met de « toekomstwaarde » van dat goed ingevolge de mogelijke aanleg van een nieuwe wijk;

Overwegende dat dan op 26 maart 1965 door de commissie van openbare onderstand van Zedelgem een besluit werd genomen, dit in afwezigheid van Jozef Lievens, die

deze commissie van openbare onderstand van rechtswege als burgemeester van Zedelgem voorziet, doch in aanwezigheid van Maurice Buffel, vroegere eigenaar en thans pachter van bedoeld perceel, waarbij de ruiling eenparig werd goedgekeurd onder de voorwaarden aangeduid door de h. Maurice Buffel; dat na het onderzoek de comodo et incommodo, op 4 juni 1965 een aanvullend besluit werd genomen waarbij de ruiling precies wordt omschreven, de opleg bepaald op 27.627 frank, alsmede zijn bestemming, namelijk het te beleggen in andere eigendommen, en tevens voorzien wordt dat de goedkeuring van de openbare overheid zal worden gevraagd;

Overwegende dat ondertussen de gemeenteraad van Zedelgem waarin Maurice Buffel ook zitting had in een besluit van 30 maart 1965 gunstig advies had verleend over de beslissing van 26 maart 1965 tot ruiling; dat door brieven van 2 april en 8 juni 1965 de huidige verzoekers, gemeenteraadsleden van Zedelgem, klacht indienden omtrent de voorgenomen ruiling aanvoerende 1) dat ze waarschijnlijk ingegeven is door speculatieve oogmerken, 2) dat tijdens de gemeenteraadszitting verwarring was ontstaan betreffende personen ten voordele van wie de ruiling zou geschieden en 3) dat de aangevoerde reden voor de ruiling wel kan gelden voor Maurice Buffel, doch niet voor de nieuwe eigenaars;

Overwegende dat de bestendige deputatie van de provincieraad door haar beslissing van 19 augustus 1965 haar goedkeuring onthield aan de besluiten van de commissie van openbare onderstand van Zedelgem van 26 maart en 4 juni 1965 op grond van volgende overwegingen:

« Overwegende dat het niet bewezen is dat de commissie van openbare onderstand van Zedelgem enig belang bij de voorgenomen ruiling heeft; dat integendeel uit het schattingsverslag blijkt dat het door de commissie van openbare onderstand afgestane perceel een zekere toekomstwaarde bezit in verband met het aanleggen van een nieuwe woonwijk in de gemeente Zedelgem; dat de voorgenomen ruiling aldus als inoppurtuun moet aangezien worden;

» Overwegende tevens dat de heer Maurice Buffel, die als pachter van de te ruilen gronden rechtstreeks belang bij de verrichting heeft, als gemeenteraadslid de zitting d.d. 30 maart 1965 van de gemeenteraad heeft bijgewoond, alwaar advies over de ruiling werd uitgebracht; dat zulks in strijd is met artikel 68, 1°, van de gemeentewet »;

Overwegende dat A. Deklerck, voorzitter van de commissie van openbare onderstand, in een brief van 13 september 1965 aan de gouverneur van de provincie West-Vlaanderen verzocht om de herziening van de beslissing van de bestendige deputatie van 19 augustus 1965, aanvoerende dat de mogelijke meerwaarde ook voor het geruilde goed zou gelden en de commissie van openbare onderstand tevens onmiddellijk de opleg van van 27.627 frank zou ontvangen;

Overwegende dat de bestendige deputatie op 23 september 1965 het bestreden besluit nam, waarbij, zonder redengeving overgegaan werd tot die herziening van de vorige beslissing en de gevraagde machtiging tot ruiling gegeven werd;

Over de ontvankelijkheid van het beroep en de ingeroepen middelen.

Overwegende dat de tegenpartij voorhoudt dat het door verzoekers, in hun hoedanigheid van gemeenteraadsleden van Zedelgem, ingestelde annulatieberoep niet ontvankelijk is, vermits het onderwerp van het bestreden besluit niet een beslissing van de gemeenteraad is, maar een beslissing van de commissie van openbare onderstand van Zedelgem, waaromtrent de gemeenteraad alleen advies diende te verstrekken, advies dat overigens voor de bestendige deputatie geen bindend karakter heeft, zodat deze niet verplicht is rekening te houden met de omstan-

digheden waarin dit advies werd uitgebracht;

Overwegende dat het advies van de gemeenteraad door artikel 47 van de organieke wet van 10 maart 1925 op de openbare onderstand verplichtend is gesteld bij de ruiling van onroerende goederen; dat aldus dit advies een substantiële vormvereiste is, waarvan de niet-naleving of de onregelmatige naleving in beginsel de onregelmatigheid en derhalve de vernietiging van de uiteindelijke beslissing van de hogere toeziende overheid ten gevolge moet hebben;

Overwegende dat de gemeenteraadsleden de vereiste hoedanigheid hebben om de vernietiging van een beslissing, genomen op advies van de gemeenteraad — zij het niet bindend — waarbij hun prerogatieven verbonden aan hun ambt, geschonden werden; dat het ingestelde beroep om de middelen door verzoekers aangevoerd in verband met voorgehouden onregelmatigheden — te weten in verband met de bijeenroeping van de gemeenteraad, de vaststelling van de agenda van de gemeenteraadszitting en de deelneming aan de stemming — ontvankelijk zijn;

Overwegende dat verzoekers meteen ook de beslissing van de commissie van openbare onderstand aanvallen en daaromtrent middelen aanvoeren; dat zij ten deze geen enkel functioneel belang kunnen doen gelden en die beslissing overigens uitgaat van een college waarvan zij geen deel uitmaken; dat het beroep daaromtrent en de aangevoerde middelen niet ontvankelijk zijn;

Ten gronde.

Overwegende dat verzoekers in een eerste middel aanvoeren dat met schending van artikel 63 van de gemeentewet, de vraag tot advies over de kwestieuze ruiling niet voorkwam op de agenda van de gemeenteraadszitting van 30 maart 1965;

Overwegende dat in tegenstelling met deze bewering, uit het voorliggend administratief dossier blijkt, meer bepaald uit een eensluidend verklaard afschrift van die agenda, dat de kwestieuze ruiling wel voorkwam onder nr. 7 van de dagorde; dat het middel in feite faalt;

Overwegende dat verzoekers in een tweede middel betogen, dat het advies van de gemeenteraad gegeven werd met schending van artikel 68, eerste lid, 1°, van de gemeentewet, waarbij het elk lid van de raad verboden is, aanwezig te zijn bij de beraadslaging over zaken, waarbij hij, hetzij persoonlijk... een rechtstreeks belang heet, vermits Maurice Buffel, ofschoon hij als gemeenteraadslid en als pachter van de te ruilen gronden rechtstreeks belang bij die verrichting heeft, toch aan de beraadslaging en de stemming betreffende de ruiling heeft deelgenomen;

Overwegende dat het door de commissie van openbare onderstand aangevoerde motief dat de ruiling van de gronden moet rechtvaardigen, hierin bestaat dat de exploitant van de door de commissie overgenomen grond, zijn landbouwexploitatie kan verbeteren door de door de commissie afgestane grond eerder dan de door de commissie overgenomen grond te bewerken; dat die exploitant steeds Maurice Buffel is gebleken, in het begin als exploitant-eigenaar, later als exploitant-pachter; dat Maurice Buffel derhalve een voordeel uit de ruiling mocht verwachten, voordeel dat zo nodig in geld kan worden gewaardeerd; dat Maurice Buffel bijgevolg — het belang dat hij bij de ruiling had, in aanmerking genomen — krachtens artikel 68, lid 1, verplicht was zich bij de beraadslaging en de stemming over deze aanbelangende zaak te onthouden; dat het middel gegrond is;

Overwegende bovendien dat de regels die de verhoudingen tussen de gedecentraliseerde besturen en de centrale overheid beheersen, de openbare orde aangaan; dat het de Raad van State toekomt toezicht uit te oefenen op de wettelijkheid van de beslissingen genomen binnen de machten van toezicht; dat uit de voorliggende beslissing en uit het aan de grond daarvan liggende bestuurlijk dossier de

verantwoording van de genomen beslissing moet blijken ;

Overwegende dat de bestendige deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen door haar beslissing van 19 augustus 1965 besliste op grond van de aangehaalde overwegingen haar goedkeuring te onthouden aan de voorgenomen ruiling ; dat zij op deze beslissing terugkwam op eenvoudig schriftelijk verzoek van de voorzitter van de commissie van openbare onderstand d.d. 13 september 1965, door de bestreden beslissing zonder enige nadere motivering en zonder dat enige redengeving blijkt uit het voorliggend administratief dossier ; dat deze handelwijze de Raad van State niet toelaat zijn toezicht op de wettelijkheid van de genomen beslissing uit te oefenen,

Besluit :

Artikel 1. — Het besluit van de bestendige deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen d.d. 23 september 1965 is vernietigd.

Artikel 2. — De kosten ,bepaald op tweeduizend tweehonderd vijftig frank, komen ten laste van de tegenpartij.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

16e Kamer. — 17 februari 1970.

Voorzitter : M. Stocquart.

Raadsheren : M.M. Blockx en Slachmuylder.

Openbaar ministerie : M. Smets.

Advocaten : Mrs. P. van Doosselaere, J. Diercxsens, F. Erdman.

Artikel 37 Wegcode. — Voorrang van ambulantiëwagens. — Oorzakelijk verband tussen overtreding van artikel 37, alinea 2, Wegcode en een ongeval.

De overtreding op artikel 37 van de wegcode in hoofde van de voerder van de ambulantiëwagen is niet in oorzakelijk verband met het ongeval wanneer uit al de elementen van de bundel kan afgeleid worden dat hij, na zich te hebben vergewist dat de andere weggebruikers hem doorgang verleenden, met gematigde snelheid zijn weg vervolgde.

O.M. en Meeus en de Stad Antwerpen t./ Le Roy en Le Roy en Patroonkas voor Handel en Nijverheid t./ De Peuter.

Overwegende dat de beroepen regelmatig zijn naar vorm en tijd ;

Dat Le Roy Aimé, hoewel regelmatig gedagvaard, ter zitting van het Hof niet is verschenen ; dat hij evenwel op burgerlijk gebied vertegenwoordigd werd door zijn raadsman, Meester P. van Doosselaere, advocaat der Balie van Antwerpen ;

Overwegende dat, wat betreft de inbreuken op het verkeer voorzien in de rechtstreekse dagvaarding, de verjaring van de openbare vordering nuttig werd gestuit door het beroep van de procureur des Konings dd. 14 mei 1969 ;

Overwegende dat alleen de overtreding van art. 37 van de Wegcode in hoofde van De Peuter kan weerhouden worden, daar het niet bewezen is geworden dat hij zich zou plichtig gemaakt hebben aan inbreuk op art. 418-420 van het Strafwetboek, wanneer uit al de elementen van de bundel kan afgeleid worden dat hij, na zich te hebben vergewist dat de andere weggebruikers hem doorgang verleenden, met gematigde snelheid zijn weg vervolgde ;

Overwegende dat deze overtreding niet in oorzakelijk verband staat met het ongeval, dat zonder deze overtreding in dezelfde omstandigheden zou plaats gevonden hebben ;

Overwegende dat de oorzaak van het ongeval inderdaad te zoeken is in de onoplettendheid van Le Roy, die zijn

weg voortgezet heeft, zonder rekening te houden met het geluidssignaal van de ambulantiëwagens ;

Overwegende dat de omstandigheid dat de ruiten van Le Roy dicht waren en zijn autoradio zacht speelde, geenszins zijn vrijstelling betekenen ;

Overwegende dat het inderdaad vaststaat dat het geluidssignaal waarnembaar was voor de weggebruikers, zowel in de richting Noord-Zuid als Zuid-Noord, en deze van de Maria-Henriettelei, en dat al deze weggebruikers hun voertuigen tot stilstand gebracht hebben, niettegenstaande de doorgang van Noord naar Zuid en omgekeerd op groen licht stond ;

Overwegende dat waar Le Roy zich in de onmogelijkheid heeft gesteld het voor iedereen waarneembaar sein te horen en bovendien deze toestand niet eens trachtte te verbeteren door een bijzondere oplettendheid, maar integendeel geen aandacht geschonken heeft aan de abnormale stilstand van de andere weggebruikers, en zelfs het lichtsignaal van de ziekenwagen niet opgemerkt heeft, hij zijn verantwoordelijkheid alleen in het gedrang brengt ;

Overwegende dat de bedragen door de burgerlijke partijen geëist niet betwist worden ;

Overwegende dat de straftoemeting ten opzichte van Le Roy aangepast is ; dat, voor wat betreft de rechtstreeks gedaagde De Peuter Jean, de hiernabepaalde boete een rechtmatige beteugeling zal uitmaken ;

Om die redenen,

Het Hof, rechtdoende bij verstek, op strafgebied, ten opzichte van beklaagde Le Roy, en op tegenspraak jegens deze partij op burgerlijk gebied, evenals op tegenspraak jegens al de andere partijen ;

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935, de wetsbepalingen in het bestreden vonnis aangehaald, alsook artikels 186 en 211 van het Wetboek van Strafvordering, artikel 140 der wet van 18 juni 1869, gewijzigd door art. 2 der wet van 4 september 1891, art. 21 tot 28 der wet van 17 april 1878, gewijzigd door artikel 1 der wet van 30 mei 1961, art. 37 K.B. 14 maart 1968, ter zitting door de heer voorzitter aangeduid ;

Alle andere, meer omvattende of tegenstrijdige besluiten verwerpende als irrelevant ;

Ontvangt de beroepen en er recht op doende ;

Na te hebben vastgesteld dat, wat de inbreuken op het verkeer betreft voorzien in de rechtstreekse dagvaarding, de verjaring van de openbare vordering nuttig werd gestuit door het beroep van de procureur des Konings dd. 14 mei 1969 ;

Doet het bestreden vonnis teniet, alléén in de mate :

- dat het De Peuter Jean vrijgesproken heeft uit hoofde van inbreuk op art. 37 van het K.B. van 14 maart 1968 ;
- dat het de bevoegdheid van de eerste rechter heeft vastgesteld om te kennen over de eisen van de burgerlijke partij De Patroonkas voor Handel en Nijverheid, en de rechtstreeks dagende burgerlijke partij Le Roy tegen De Peuter, in verband met voormelde inbreuk op het verkeer ;
- dat het over de kosten der publieke vordering heeft beslist ;

Wijzigende desaangaande en opnieuw beslissende :

Zegt éénparig dat de rechtstreeks gedaagde De Peuter Jean zich heeft plichtig gemaakt aan inbreuk op artikel 37 van het K.B. van 14 maart 1968 ;

Dienvolgens veroordeelt hem met dezelfde éénparigheid van stemmen, tot een geldboete van tien frank, vermeerderd met 190 opdecimen en derwijze gebracht op 200 fr., boete die bij gebreke aan betaling binnen de wettelijke termijn kan vervangen worden door een gevangenisstraf van één dag ;

Verklaart de eisen van de burgerlijke partij De Patroonkas voor Handel en Nijverheid en de rechtstreeks dagende

partij Le Roy ten opzichte van De Peuter, voor zover deze gesteund zijn op de inbreuk op het verkeer rechtstreeks gedaagde ten laste gelegd, ontvankelijk doch ongegrond ; Bevestigt het bestreden vonnis voor het overige in al zijn beschikkingen ;

Veroordeelt beklagde Le Roy tot twee-derden en de rechtstreeks gedaagde De Peuter tot één-derde der kosten van beide aanleggen jegens de openbare partij, belopende in het geheel 971 frank ;

Veroordeelt Le Roy tot al de kosten van hoger beroep jegens de burgerlijke partijen Meeus en de Stad Antwerpen ;

Legt ten laste van Le Roy en De Patroonkas voor Handel en Nijverheid de kosten van hun beroep in zover dit is gericht tegen de rechtstreeks gedaagde De Peuter Jean.

HOF VAN BEROEP TE GENT

8e Kamer. — 10 juni 1969.

Voorzitter : M. De Prêter.

Raadsleden : MM. Struye de Swiellande en Viaene.

Advocaat-generaal : M. Colpaert.

Advocaten : Mrs. J. Van Ooteghem en H. Devroe.

Burgerlijke partij. — Vergoeding gevorderd voor schade die spruit uit wanbetaling van sommen verschuldigd ingevolge wetsbepalingen. — Onontvankelijk. — Burgerlijke partij enkel ontvankelijk voor het vorderen van vergoeding rechtstreeks voortspruitend uit het misdrijf.

De rechtsvordering van de burgerlijke partij voor de strafrechter is alleen ontvankelijk wanneer deze vordering steunt, niet op een contractuele verbintenis of op een wettelijke verplichting, maar op het feit dat de burgerlijke partij rechtstreeks uit het misdrijf zelf schade heeft ondergaan.

Een aanstelling als burgerlijke partij voor het bekomen van sommen of lonen waarvan de wanbetaling een delict uitmaakt is niet ontvankelijk, daar deze bedragen verschuldigd zijn ingevolge de ingeroepen wetsbepalingen, dus « ex lege » en niet « ex delicto ».

Gheselle t./ Lemmens.

beklaagd van : te Middelkerke, op 30 maart 1968 :

A) Bij inbreuk op art. 11 en 42/1° der wet van 12-4-1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, als werkgever nagelaten te hebben, wanneer de dienstbetrekking een einde neemt, het nog verschuldigde loon onverwijld uit te betalen en dit uiterlijk op de eerste betaaldag die volgt op de datum waarop de dienstbetrekking eindigt, namelijk voor twee werknemers, de genaamden Gheselle Henriette uit Oostende en Laheyne Diane uit Slijpe.

B) Bij inbreuk op art. 12 en 16 der Besluitwet van 9-6-1945 tot vaststelling van het statuut der paritaire comité's en artt. 3 en 4 van de beslissing van 2-12-1965 van het Nationaal Paritair Comité voor het hotelbedrijf tot vaststelling van de wijze waarop de ten behoeve van de werknemers overhandigde fooien of bedieningsgeld moet worden verdeeld, algemeen bindend verklaard bij K.B. dd. 13-7-1966, nagelaten te hebben in een hotel-spijshuis het aandeel van het kamermeisje in de verdeling van de samengebrachte fooien en/of van de afhouding van een percentage op de rekening te nemen tot grondslag voor het bepalen van de andere aandelen en het aandeel van de kelnerin in de verdeling van de samengebrachte fooien en/of van de afhouding van een percentage op de

rekening te nemen tot grondslag voor het bepalen van de andere aandelen, namelijk voor twee werknemers, de genaamden Gheselle Henriette uit Oostende en Laheyne Diane uit Slijpe.

De beklagde werd schuldig verklaard aan de hem ten laste gelegde feiten, en, met aanneming dat deze feiten dienen samengevoegd voor de bestraffing wegens eenheid van opzet en dat dus enkel één straf dient uitgesproken, en met aanneming van verzachtende omstandigheden spruitende uit de gegevens der zaak en de afwezigheid van vroegere veroordelingen, werd, op tegenspraak,

— gezegd voor recht dat de inbreuk gepleegd werd op 31 augustus 1967 en dat de eenjarige verjaring regelmatig gestuit werd ;

— de beklagde veroordeeld wegens de samengevoegde feiten A) en B) tot twee geldboeten van 50 fr., vermeerderd met 190 deciemmen, zij tweemaal 1.000 fr. of twee vervangende gevangenisstraffen van vijftien dagen,

en tot de kosten, berekend en vastgesteld samen op 656 fr. ;

Met gewoon uitstel voor een termijn van twee jaar, behalve voor de kosten ;

Op burgerlijk gebied :

Werd Lemmens Joseph, voornoemd, veroordeeld om te betalen aan de burgerlijke partij de som van 43.258 frank, vermeerderd met de vergoedende rente vanaf 30-8-1968, de gerechtelijke interesten en de kosten,

Bij vonnis der rechtbank van eerste aanleg te Veurne, correctionele Kamer met één rechter, gedagtekend 7 februari 1969, waartegen de beklagde en het Openbaar Ministerie op 11-2-1969 hoger beroep hebben ingesteld, en dit tegen al de schikkingen.

Gehoord de heer raadsheer Viaene in zijn verslag gedaan ter openbare terechtzitting ;

Gehoord de beklagde in zijn middelen van verdediging, voorgedragen door hem zelf en door Meester H. Devroe, advocaat te Oostende ;

Gehoord in zijn vordering de heer Colpaert, Advocaat-generaal ;

Gehoord de burgerlijke partij in haar eis bij monde van Meester J. Van Ooteghem, advocaat te Oostende, houder der stukken ;

Dit alles in het Nederlands ;

Overwegende dat de hogere beroepen van de beklagde en het Openbaar Ministerie tijdig en in rechtsgeldige vorm werden ingesteld ;

Op strafrechtelijk gebied :

Overwegende dat, in strijd met hetgeen in de dagvaarding wordt vermeld, de inbreuken welke ten laste worden gelegd van de beklagde alleszins niet gepleegd werden na 31 augustus 1967 ;

Overwegende dat de strafvordering met betrekking tot die inbreuken verjaart na verloop van één jaar (art. 22 R.B. 9 juni 1945 ; — art. 46 W. 12 april 1965) ;

Overwegende dat de verjaring van de strafvordering ten aanzien van de bedoelde inbreuken voor het laatst rechtsgeldig gestuit werd op 29 april 1968 (st. II van het dossier) ;

Dat derhalve de strafvordering met betrekking tot de ten laste gelegde feiten verjaard is ;

Op civielrechtelijk gebied :

Overwegende dat, overeenkomstig artikel 26 van het Wetboek van Strafvordering, de burgerlijke rechtsvordering volgend uit een misdrijf verjaart door verloop van vijf jaren, te rekenen van de dag waarop het misdrijf is gepleegd ;

Dat artikel 26 van het Wetboek van Strafvordering van

toepassing is in alle door bijzondere wetten geregelde zaken (artikel 28 Wetboek van Strafvordering);

Dat terzake de burgerlijke rechtsvordering werd ingesteld op 10 januari 1969 (st. 19 dossier);

Dat dienvolgens de burgerlijke rechtsvordering in het onderwerpelijk geval niet verjaard is;

Overwegende dat de rechtsvordering van de burgerlijke partij voor de strafrechter alleen ontvankelijk is wanneer deze vordering steunt, niet op een contractuele verbintenis of op een wettelijke verplichting, maar op het feit dat de burgerlijke partij rechtstreeks uit het misdrijf zelf schade heeft ondergaan;

Overwegende dat hetgeen de burgerlijke partij terzake vordert geen vergoeding is van schade haar berokkend door de ten laste gelegde misdrijven, doch de betaling van lonen of sommen welke, indien deze haar mogelijk verschuldigd zijn, het alleen zouden kunnen zijn ingevolge de door de burgerlijke partij ingeroepen wetsbepalingen, hetzij dus ex lege en niet ex delicto;

Op deze gronden:

Het Hof,

rechtdoende op tegenspraak:

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 en het artikel 211 van het Wetboek van Strafvordering;

alle wetsbepalingen door de heer voorzitter ter terechtzitting van heden aangeduid;

Ontvangt de hogere beroepen; erover beslissend:

Doet het aangevochten vonnis teniet: opnieuw wijzend:

Op strafrechtelijk gebied:

Stelt vast dat de strafvordering met betrekking tot de ten laste gelegde inbreuken verjaard is;

Laat de kosten in beide aanleggen gevallen aan de zijde van het Openbaar Ministerie ten laste van de Staat;

Op civielrechtelijk gebied:

Verklaart de rechtsvordering van de burgerlijke partij niet ontvankelijk;

Verklaart dat de burgerlijke partij haar eigen kosten in beide aanleggen zelf zal dragen.

NOOT. — Dit arrest werd verbroken door arrest van het Hof van Cassatie van 26 januari 1970, gepubliceerd in hetzelfde nummer.

BESLAGRECHTER TE ANTWERPEN

19 februari 1970.

Beslagrechter: M. Groetaers.

Advocaten: Mrs. H. Vroman en Boudewijns.

1. Bevoegdheid van de beslagrechter. — Niet bevoegd om schadevergoeding toe te kennen.
2. Gerechtigd wetboek. — Uitvoerend beslag op onroerend goed. — Vervangt vroegere procedure van dadelijke uitwinning. — Overgangsmaatregelen. — Vroegere formaliteiten dienen niet hernomen of, wanneer zij voorheen niet bestonden, gesteld te worden.

1. De Beslagrechter, niettegenstaande zijn uitgebreide bevoegdheid, blijft een uitzonderingsrechtsmacht gelast met nauwkeurig omschreven opdrachten; hij is niet bevoegd voor het toekennen van schadevergoeding.
2. Nu, door het in werking komen van het Gerechtigd Wetboek de procedure van uitvoerend beslag op onroerend goed in de plaats komt van de afgeschafte dade-

lijke uitwinning, dienen de rechtshandelingen die, onder de oude wetgeving, vóór de aanstelling van de notaris moesten gesteld worden niet herbegonnen; indien zij voorheen niet bestonden dienen zij niet gesteld te worden.

Amorgaste t./Notaris De Boungne, Discontokantoor van de Nationale Bank van België te Antwerpen, Praet en Martin.

Gezien de stukken vervat in het dossier van de rechtspleging zoals zij voorkomen op de inventaris ervan;

Gelet op de art. 2, 30, 34, 36, 37, 41 der wet van 15 juni 1935;

Gehoord eisende partij en verwerende partijen sub 1° en 3° in hunne middelen en besluiten ontwikkeld in de nederlandse taal door Meester H. Vroman, advocaat van eisende partij, eerste verwerende partij in persoon en door Meester Boudewijns, advocaat van derde verwerende partij;

Aangezien de verwerende partijen sub 2° en 4a en b, hoewel behoorlijk gedagvaard niet zijn verschenen noch iemand voor hen;

Overwegende dat de vordering van eiser ertoe strekt:

1° te zeggen voor recht dat de procedure van gedwongen onteigening ten verzoeken van tweede verweerster vervolgd door het ambt van eerste verweerder, volstrekt nietig is; minstens te zeggen dat alle akten van procedure vervolgd na 1 oktober 1969 nietig zijn en van geen waarde;

2° het vonnis gemeen te doen verklaren aan derde en vierde verweerders;

3° eerste en tweede verweerders solidairlijk minstens in solidum, minstens de ene bij gebreke aan de andere te doen veroordelen om aan eiser te betalen ten titel van schadevergoeding, ten provisionele titel, de som van 50.000 F; voor het overige een deskundige aan te stellen met als zending het bedrag te bepalen van de totale schade door eiser geleden tengevolge van de onregelmatige procedure; eerste en tweede verweerders te veroordelen tot de kosten; akte te verlenen aan eiser van zijn schatting van het geding op 100.000 fr; het vonnis uitvoerbaar te verklaren spijs alle verhaal zonder borg noch mogelijkheid tot kantonnement;

Bevoegdheid:

Overwegende dat verweerders de bevoegdheid van de beslagrechter niet betwisten;

Overwegende dat de rechtsmacht voor dewelke een betwisting aanhandig gemaakt wordt haar bevoegdheid moet onderzoeken, zelfs van ambwege ingeval de openbare orde hierin betrokken is; dat zulks het geval is waar het gaat over de rechterlijke organisatie; dat partijen de bevoegdheid van de rechtsmachten niet mogen uitbreiden (wet van 25 maart 1876 art. 1);

Overwegende dat de beslagrechter in casu bevoegd is op grond van art. 1395 G.W.: dat het huidige geschil inderdaad verder reikt dan de eenvoudige «zwaarigheden omtrent de tenuitvoerlegging» voorzien door art. 1623 G.W.;

Overwegende dat deze bevoegdheid, die zich blijkbaar uitstrekt tot de twee eerste delen van de vordering van eiser, niet kan uitgebreid worden tot het derde deel, namelijk tot de veroordeling van eerste en tweede verweerders tot betaling van een schadevergoeding;

Overwegende dat de beslagrechter, niettegenstaande zijn uitgebreide bevoegdheid, een uitzonderingsrechtsmacht blijft gelast met nauwkeurig omschreven opdrachten; dat de veroordeling van een partij tot schadevergoeding blijkbaar onder de bevoegdheid valt van de gewone rechtsmachten;

Ten gronde :

Overwegende dat eiser nochtans doet gelden dat, na 1 oktober 1969, de procedure onvolledig was ; dat namelijk volgens eiser, geen eksploot van beslaglegging betekend werd en ook geen bevel van de beslagrechter gevraagd werd of bekomen, en dat, evenmin, een randmelding op het kantoor van de hypotheeken blijkt aangebracht geweest te zijn ; dat , naar eiser doet gelden, de rechtspleging derhalve nietig zou zijn ;

Overwegende dat de wetgever weliswaar, in art. 6 van de overgangsbepalingen van het gerechtelijk wetboek, niet voorzien heeft welke procedure de opvolging moest nemen van de afgeschafte rechtsplegingen, noch in welke stand deze nieuwe rechtsplegingen moesten aangevangen worden ;

Overwegende dat derhalve moet verholpen worden aan het laconisme van de wetgever ; dat in casu niet betwist wordt dat de procedure van uitvoerend beslag op onroerend goed de plaats moest nemen van de afgeschafte dadelijke uitwinning ;

Overwegende dat vermits de aanstelling van een notaris reeds bekomen geweest was onder de oude wetgeving, het klaarblijkelijk niet meer nodig was een nieuwe aanstelling te vragen aan de beslagrechter ;

Overwegende dat de rechtshandelingen die, onder de oude wetgeving, vóór de aanstelling van de notaris moesten gesteld worden, evenmin moeten herbegonnen, of, indien zij voorheen niet bestonden, gesteld worden ;

Overwegende dat de rechtspleging derhalve regelmatig

gevoerd werd en de vordering van eiser als ongegrond voorkomt ;

Om die redenen :

Wij, M. Groetaers, Beslagrechter in de rechtbank van eerste aanleg zitting houdende te Antwerpen, bijgestaan door J. De Graeve, c.griffier, uitspraak doende op tegenspraak ten overstaan van eiser, eerste en derde verweerders, en bij verstek ten overstaan van tweede en vierde verweerders ;

Alle andere en strijdige besluiten verwerpende ;

Verklaren Ons onbevoegd om uit te spreken betreffende de vraag tot schadevergoeding door eiser ingesteld tegen eerste en tweede verweerders ;

En recht doende op de andere vorderingen van eiser, zeggen voor recht dat de rechtspleging van gedwongen onteigening, ten verzoeken van tweede verweerster vervolgd door het ambt van eerste verweerder, regelmatig gevoerd werd ;

Verklaren derhalve de vordering van eiser op dat punt ontvankelijk doch ongegrond ; Wijzen hem ervan af en verwijzen hem in de kosten in zijn hoofde verreffend op 2.975 fr. (dagvaarding) plus 1.500 fr. (rechtsplegingsvergoeding) en in hoofde van verweerders op nihil ;

Verklaren huidige beschikking gemeen aan derde en vierde verweerders ;

Geven akte aan eiser van zijn schatting van het geding op 100.000 fr.

Verklaren onze beschikking uitvoerbaar spijts alle verhaal en zonder borgstelling.

EUROPEES RECHT

Juridische informatie Nr 19 van de permanente vertegenwoordiging van België bij de Europese Gemeenschappen

In een recent dubbelarrest heeft het Hof van Justitie het door de Franse regering ingevoerde preferentiële herdiskontotarief en het niet naleven van de door de Commissie in een beschikking daaraan verbonden voorwaarden veroordeeld.

Gezien het bijzonder belang van de bewijsvoering die in het arrest wordt ontwikkeld wordt deze hierna op een meer uitgebreide wijze weergegeven. Een paar beschouwingen worden eraan toegevoegd.

Gevoegde Zaken 6 en 11/69 : Commissie van de Europese Gemeenschappen (verzoekster in de zaak 6/69 en verweerster in de zaak 11/69) tegen de Franse Republiek (verweerster in de zaak 6/69 en verzoekster in de zaak 11/69).

A. Inhoud van het geding.

Sinds verscheidene jaren staat de Banque de France voor schuldvorderingen wegens uitvoer, met inbegrip van deze voor ijzer en staal, een gunstiger herdiskontotarief toe dan voor binnenlandse schuldvorderingen. Sinds 1964 poogt de Commissie aan deze bevoordeling een einde te doen stellen.

Ingevolge de sociale crisis die het land had doorgemaakt vroeg de Franse regering op 12 juni 1968 aan de Commissie de instemming met haar voornemen om het betrokken tarief van 3 t.h. op 2 t.h. te verlagen. De Franse regering besloot naderhand haar voornemen door te voeren bij wege van vrijwaringsmaatregel. Wat de E.E.G.-produkten betreft steunde de maatregel op art. 108, lid 1 en 109 van het E.E.G.-Verdrag. Voor de EGKS-produkten was de zaak nog in onderzoek. Op 28 juni 1968 wees de Commissie op de procedures die in het EGKS-Verdrag (art. 37 en 67) en het E.E.G.-Verdrag (art. 108) waren voorzien. Niette-

min verminderde de Banque de France op 30 juni 1968 het kerdiskontotarief voor alle schuldvorderingen wegens uitvoer tot en met 31 december 1968 van 3 op 2 t.h.

Na het Raadgevend Komitee en de Raad te hebben geraadpleegd nam de Commissie op 6 juli 1968 de beschikking 914/68/EGKS waarin zij de Franse regering o.m. machtigde voor de ijzer- en staalindustrie gebruik te maken van een preferentieel herdiskontotarief voor de uitvoerkredieten. Dit tarief mocht niet lager zijn dan 2 t.h. en het aan de uitvoerders verleende voordeel mocht niet meer dan 3 punten bedragen gedurende de periode eindigend op 31 oktober 1968 en 1,5 punt in de periode van 1 november 1968 tot en met 31 januari 1969. Op 23 juli volgde de beschikking 68/301/EEG van de Commissie, die op grond van art. 108, lid 3 van het E.E.G.-Verdrag naast andere vrijwaringsmaatregelen, in identieke bewoordingen het toepassen van een preferentieel herdiskontotarief toestond voor alle schuldvorderingen wegens uitvoertransakties.

Op 5 november 1968 echter maakte de Franse regering haar voornemen bekend het tarief van 2 t.h. te handhaven tot 31 december 1968. Vermits het binnenlands herdiskontotarief dat 5 t.h. bedroeg niet werd gewijzigd bleef het verschil na 31 oktober 3 punten wat in strijd was met de beschikkingen van de Commissie. Op 12 november werd het voor het gemene recht toepasselijk tarief zelfs op 6 t.h. gebracht zodat het verschil tot 4 punten opliep.

Na de voorziene administratieve procedure en o.m. het gemotiveerd advies van 18 december 1968, stelde de Commissie op grond van art. 169 van het E.E.G.-Verdrag op 31 januari 1969 een beroep in bij het Hof van Justitie (zaak 6/69). Wat de sektor ijzer en staal betreft nam de Commissie eveneens op 18 december 1968 op grond van art. 88 van het EGKS-Verdrag een met redenen omklede beschikking die de Franse regering op haar verzuim wees

en haar 21 dagen tijd liet om haar houding in overeenstemming te brengen met de verplichting van de beschikking 914/68/EGKS.

Tegen deze beschikking diende de Franse regering beroep in overeenkomstig art. 88 lid 2 van het EGKS-Verdrag (zaak 11/69).

B. Arrest van 10 december 1968.

I. Het beroep 6/69 (EEG).

a) *De Franse regering* heeft ter verdediging aangevoerd dat de diskontopolitiek rechtstreeks behoort tot het monetair beleid ten aanzien waarvan alleen de Lid-Staten bevoegd zijn. De Commissie was dus niet bevoegd om de beschikking van 23 juli 1968 te nemen.

Het Hof antwoordt dat gezien niet om de nietigverklaring van de beschikking van 23 juli 1968 werd verzocht binnen de in art. 173 al. 2 gestelde termijn, deze beschikking als definitief is te beschouwen. Daar het met deze bewering echter gaat om het ontbreken voor de betrokken beschikking van elke rechtsgrond in de kommunautaire orde, is het ten aanzien van de betrokken procedure een fundamentele rechtsvereiste dat het Hof dit verweermiddel onderzocht. Het Hof ontwikkelt dan de volgende argumentatie:

1. Alhoewel de Lid-Staten volgens art. 104 verantwoordelijk zijn voor het evenwicht van hun betalingsbalans in haar geheel en voor de handhaving van het vertrouwen in hun valuta, zijn zij krachtens de artikelen 105 en 107 verplicht hun economisch beleid te coördineren en hun wisselkoerspolitiek te behandelen als een aangelegenheid van gemeenschappelijk belang. Verder worden de gemeenschapsinstellingen in art. 108, lid 3 en in art. 109, lid 3 bevoegd verklaard tot het verlenen van bepaalde machtigingen en het nemen van bepaalde maatregelen, hetgeen geen zin zou hebben indien het de Lid-Staten vrij stond om, onder voorwendsel dat zij handelen in de uitoefening van hun monetair beleid, eenzijdig en buiten controle van deze instellingen af te wijken van de verplichtingen welke voor hen uit de verdragsvoorschriften voortvloeien.

De solidariteit welke aan deze verplichtingen en aan het gehele kommunautaire stelsel ten grondslag ligt vindt trouwens overeenkomstig de verbintenis vastgelegd in art. 5 van het E.E.G.-Verdrag — ten voordele van de Staten — haar verlengstuk in de procedure tot het verlenen van wederzijdse bijstand, die in art. 108 wordt voorzien voor het geval van ernstig dreigende moeilijkheden in de betalingsbalans van een Lid-Staat. Hieruit volgt derhalve dat de uitoefening van de bevoegdheden welke de Staten voor zich hebben behouden er niet mag toe leiden eenzijdig maatregelen te nemen welke door het Verdrag zijn verboden.

2. In art. 92 zijn de Lid-Staten overeengekomen dat alle steunmaatregelen in welke vorm ook, die de mededinging vervalsen of dreigen te vervalsen, met de gemeenschappelijke markt onverenigbaar zijn. Zulks zou krachtens art. 92 lid 3 b) slechts anders kunnen zijn bij ernstige verstoring van de economie van een Lid-Staat en onder de in art. 93 voorziene voorwaarden t.t.z. na beslissing van de Commissie en, eventueel, van de Raad. Welnu, een preferentieel herdiskontotarief voor de uitvoer, door een Staat alleen ten behoeve van de uitgevoerde nationale produkten vastgesteld om in de andere Lid-Staten hun concurrentiepositie ten opzichte van de uit deze Staten afkomstige produkten te verstevigen, is een steunmaatregel in de zin van art. 92, welks eerbiediging de Commissie heeft te verzekeren. De ingeroepen omstandigheden (toepasselijkheid op alle uitgevoerde nationale produkten, het naderbrengen tot de tarieven in de andere Lid-Staten) kunnen aan de betwiste maatregel het karakter niet ontnemen van een steunmaatregel die verboden is buiten de gevallen en de procedures voorzien in het Verdrag.

Besluit.

Tot het instellen of handhaven van de bewuste maatregel moest vooraf door de Commissie machtiging worden verleend en door aan deze maatregel passende voorwaarden te verbinden is de Commissie niet op het terrein getreden van de bevoegdheden welke de Lid-Staten aan zich hebben gehouden. Frankrijk blijkt overigens de noodzaak van een machtiging impliciet erkend te hebben door haar verzoek aan de Commissie van 12 juni 1968. Om reden van het definitief karakter van de betrokken beschikking hoeft niet te worden stilgestaan bij de andere middelen van onwettigheid die opgeworpen werden.

b) *De Franse regering* heeft ook aangevoerd dat de handhaving na 1 november 1968 van het verschil in de herdiskontotarieven een nieuwe vrijwaringsmaatregel in de zin van art. 109 opleverde welke zijn rechtvaardiging vond in de nieuwe monetaire crisis van de herfst 1968. De Commissie heeft bij de procedure die zij heeft gevoerd (om het gemotiveerd advies van 18 december 1968) met deze nieuwe omstandigheid geen rekening gehouden en zij heeft bijgevolg art. 109 van het Verdrag geschonden.

Het Hof erkent dit middel als ontvankelijk omdat het ontleend is aan de nieuwe elementen die dateren van na 23 juli 1968. Art. 109 laat een eenzijdig konservatoir optreden van een Lid-Staat toe in spoedeisende gevallen en wanneer de Raad niet onmiddellijk een beschikking in de zin van art. 108, lid 2, neemt.

De beoordeling van de omstandigheden welke zodanig optreden noodzakelijk maken is aan de Lid-Staat overgelaten. Daar deze maatregelen verstoringen in de werking van de gemeenschappelijke markt kunnen teweegbrengen, zijn zij evenwel tegelijk van exceptionele en van konservatoire aard en dragen zij bijgevolg een voorlopig karakter. Een tussenkomst binnen de kortst mogelijke termijn van de gemeenschapsinstellingen beantwoordt aan een fundamentele door de werking van de gemeenschappelijke markt gestelde eis. De eerbiediging van deze eis brengt mee dat de betrokken staat terstond of uiterlijk bij de inwerkingtreding van deze maatregelen en met uitdrukkelijke verwijzing naar de bepaling van art. 109, lid 2, de Commissie en de andere Lid-Staten op de hoogte stelt. Deze voorschriften, die uit de aard zelf der eenzijdige vrijwaringsmaatregelen voortvloeien werden door Frankrijk niet in acht genomen. De strekking van de mondelinge mededeling van 5 november wordt immers tussen partijen betwist en kon niet met zekerheid worden vastgesteld. In ieder geval staat vast dat de brief van de Franse regering van 13 december 1968 de handhaving van het aangeklaagde verschil slechts rechtvaardigt door de noodzaak verstoringen in de voorzieningen der Franse ondernemingen te vermijden en voorts door de overweging dat het vraagstuk van de vaststelling van het herdiskontotarief bij de uitvoer door de stijging sinds 12 november 1968 van het volgens het gemene recht geldende herdiskontotarief van 5 tot 6 t.h. een ander aspect had gekregen.

Besluit :

Het middel ontleend aan art. 109 is niet gegrond.

c) *De Franse regering* heeft vervolgens de onwettigheid ingeroepen van het met redenen omkleed advies van 18 december 1968.

Het Hof stelt vast dat dit gemotiveerd advies slechts een aan de gerechtelijke behandeling voorafgaande fase uitmaakt van de procedure welke eventueel tot een beroep op het Hof van Justitie kan leiden en dat de beoordeling van de gegrondheid van dit advies samenvalt met die van het beroep zelf waarmee de Commissie zich krachtens art. 169 tot het Hof van Justitie heeft gewend.

Besluit

Het middel wordt verworpen.

Uitspraak.

Door na 1 november 1968, in strijd met de beschikking 68/301/EEG van de Commissie d.d. 23 juli 1968, een verschil van meer dan 1.5 punt te handhaven tussen het herdiskontotarief voor schuldvorderingen wegens uitvoer naar andere Lid-Staten en het volgens het gemene recht geldende tarief, heeft de Franse regering in strijd gehandeld met een van de verplichtingen welke krachtens het EEG-Verdrag op haar rusten.

II. Het beroep 11/69 (EGKS) tot nietigverklaring van de beschikking van de Commissie van 18 december 1968.

a) *De Franse regering* voert aan dat zij op grond van het EGKS-Verdrag niet gehouden was om de machtiging te vragen welke de Commissie haar op 6 juli 1968 heeft verleend omdat het voordeel welk haar voor de betrokken produkten werd toegekend besloten lag in een algemene maatregel welke behoorde tot de bevoegdheden welke de Lid-Staten voor zich hadden behouden.

Het Hof antwoordt:

1. De beschikking van 6 juli 1968 moet als definitief worden beschouwd omdat de nietigverklaring ervan niet werd aangevraagd binnen de in art. 33 van het EGKS-Verdrag gestelde termijn.

2. De Lid-Staten mogen in de uitoefening van de bevoegdheden welke zij voor zich behouden hebben slechts van de verdragsvoorschriften afwijken onder de in het Verdrag zelf voorziene voorwaarden.

Art. 4 van het EGKS-Verdrag verklaart als onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt voor kolen en staal de door de Staten verleende subsidies of hulp, of de door deze opgelegde bijzondere lasten «in welke vorm ook».

Volgens art. 67, lid 2, al. 2 echter mag de Commissie in afwijking van art. 4 de Lid-Staten machtigen tot het verlenen van steun. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen steunmaatregelen welke speciaal de sektor kolen en staal betreffen en die welke in de sektor als gevolg van een algemene maatregel kunnen worden toegepast.

Welnu een preferentieel herdiskontotarief voor de uitvoer vormt een steunmaatregel waarvoor, voor zoveel hij de sektor kolen en staal betreft, in de zin van art. 67, lid 2 door de Commissie machtiging moet worden verleend.

3. In deze aangelegenheid gaat het om het in alinea 2 en niet om het in alinea 3 van het art. 67, lid 2 voorziene geval, zodat de Commissie zich van een beschikking en niet van een aanbeveling moest bedienen.

Besluit.

Door zich tot de Franse regering te wenden met het verzoek zich te gedragen naar de voorschriften van het Verdrag en aan haar beschikking van 6 juli 1968 passende voorwaarden te verbinden is de Commissie niet op het terrein getreden dat de Staten voor zich hebben behouden. Om reden van het definitief karakter van deze beschikking hoeft niet verder te worden stilgestaan bij de andere daartegen opgeworpen middelen van onwettigheid.

b) *De Franse regering* betwist de wettigheid van de beschikking van 18 december 1968 waaraan dezelfde gebreken kleven als aan deze van 6 juli 1968.

Het Hof stelt vast dat volgens de bewoordingen van art. 88 van het EGKS-Verdrag de beschikking van 18 december 1968 alleen ten doel had de niet-nakoming door een Lid-Staat van een reeds bestaande verplichting vast te stellen en die Staat een laatste termijn te stellen om aan zijn verzuim een einde te maken. Er werden geen

nieuwe verplichtingen opgelegd. Een verzuimlegende Staat kan nu in de loop van de procedure van art. 88 de nieuwe uitvoeringsmodaliteiten hem in de beschikking opgelegd betwisten maar deze bevoegdheid mag er niet toe leiden dat na het verstrijken van de termijn waarbinnen de nietigverklaring kan worden gevorderd, het debat over de wettigheid van een maatregel waaraan de Staat zich heeft onttrokken wordt heropend.

Besluit.

De grieven ingebracht tegen de beschikking van 18 december 1968 zijn op alle punten identiek aan deze welke werden voorgedragen tegen de beschikking van 6 juli 1968 waarvan de eerstgenoemde slechts de uitvoering verzekert. Deze middelen moeten als onontvankelijk afgewezen worden.

c) *De Franse regering* heeft in subsidiaire orde nog betoogd dat de Commissie volgens art. 67, lid 2, al. 2 van het EGKS-Verdrag de grootte, de voorwaarden en de duur van de voor haar toegelaten steun moest vaststellen in overeenstemming met de betrokken Staat en dat, ook al had zij met de beschikking van 6 juli 1968 ingestemd, zich in oktober 1968 een nieuw feit had voorgedaan, met name een nieuwe monetaire crisis. Zoals zij op 5 november en 13 december 1968 had doen weten hadden deze nieuwe omstandigheden haar er toe gebracht het verschil tussen de herdiskontotarieven niet te verminderen en haar vroeger gegeven instemming terug te trekken.

Het Hof antwoordt dat het intreden van zulke omstandigheden ongeacht hun meerdere of mindere ernst, niet betekent dat de voorwaarden waaronder op 6 juli 1968 machtiging was verleend, zijn komen te vervallen of dat de betrokken Staat zich eenzijdig aan eenmaal aanvaarde verplichtingen kan onttrekken. Deze omstandigheden, enkel in het kader van het EGKS-Verdrag konden van de Franse regering slechts een verzoek om herziening van de beschikking van 6 juli 1968 rechtvaardigen. Van die mogelijkheid werd geen gebruik gemaakt en het intrekken van haar instemming kon alleen als gevolg hebben dat de bevoegdheid tot steunverlening kwam te vervallen.

Uitspraak.

Het beroep van de Franse regering tegen de krachtens het EGKS-Verdrag door de Commissie op 18 december 1968 genomen beschikking wordt verworpen.

C. Beschouwingen.

1. Het arrest van 10 december 1968 is vooral belangrijk omdat het ons duidelijk maakt dat op een gebied dat de Lid-Staten toegezegd aan hun eigen bevoegdheid hebben voorbehouden, met name het monetair beleid, hun soevereiniteit eveneens door bepaalde verdragsbepalingen is beperkt.

In de artikelen 104 t.m. 109 handelt het EEG-Verdrag over de betalingsbalans, als onderdeel van Titel II Het Economisch Beleid, en in samenhang met art. 103 betreffende de konjonktuurpolitiek.

Wat zijn inhoud betreft, blijkt art. 104 bijna meer de algemene konjonktuurpolitiek op het oog te hebben dan de eigenlijke handelsbalans. In de vier doelstellingen die erin worden opgesomd krijgt de betalingsbalans blijkbaar alleen een prioritaire belangstelling. Ten opzichte van deze doelstellingen inzonderheid met evenwicht van de betalingsbalans en het vertrouwen der eigen valuta, laat het Verdrag, in beginsel, de Lid-Staten een eigen bevoegdheid. Er is geen overdracht van macht aan een gemeenschapinstelling die een bepaalde politiek voert en de nodige maatregelen in dit verband in werking stelt.

Iedere Lid-Staat is overeenkomstig art. 104 alleen ge-

houden het economisch beleid te voeren dat noodzakelijk is om de opgesomde doelstellingen te verwezenlijken. Er bestaat dus eigenlijk alleen een verbintenis die het karakter heeft van een resultaatsverplichting doch die de Lid-Staten een vrije keuze laat in de middelen om die te verwezenlijken. Ze zijn daarbij alleen gehouden aan een coördineren van hun economisch beleid en een samenwerking tussen de bevoegde diensten en centrale banken.

De bedoelde coördinatie en samenwerking kunnen de indruk wekken van preventieve aard te zijn.

Slechts in geval van moeilijkheden komt men tot meer energieke acties met een zekere kommunautaire inslag.

In art. 108 wordt voorzien dat de Commissie, in geval van moeilijkheden of ernstige dreiging ervan, onmiddellijk de toestand onderzoekt en de maatregelen aangeeft die zij de betrokken Staat aanbeveelt. Zijn deze niet voldoende dan komt een tweede fase nl. die van de wederzijdse bijstand waarvan de aanbeveling uitgaat van de Commissie en de beslissing afhangt van de Raad. Volstaat ook die niet of weigert de Raad de aanbevolen wederzijdse bijstand dan machtigt de Commissie de Staat vrijwaringsmaatregelen te nemen. De Raad kan deze laatste doen intrekken of wijzigen.

Ten slotte wordt in art. 109, in geval van plotse crisis en indien niet onmiddellijk de Raadsbeslissing inzake wederzijdse bijstand wordt genomen, het nemen door een Lid-Staat van vrijwaringsmaatregelen ter zijner bescherming toegelaten mits de voorgeschreven formaliteit inzake kennisgeving wordt geëerbiedigd. Opnieuw kan de Raad na advies van de Commissie en raadpleging van het Monetair Komitee deze vrijwaringsmaatregelen doen wijzigen, schorsen of intrekken.

Uit dit overzicht mag worden opgemaakt dat het niet zonder grond is dat de Lid-Staten, wat hun monetair beleid aangaat zich zelf enigszins als soeverein beschouwen mits zij een algemene coördinatie en voorgeschreven samenwerkingsvormen in acht namen.

Het arrest gaat ongetwijfeld in tegen een te absolute opvatting in deze aangelegenheid. Het maakt duidelijk dat de soevereiniteit van elke Lid-Staat wel degelijk is begrensd. Het zoekt hiervoor steun in:

a) de coördinatie- en samenwerkingsverplichting die in de artikelen 105 en 107 voorkomt.

b) de bevoegdheid van de Commissie om machtiging te geven tot vrijwaringsmaatregelen en van de Raad om deze te wijzigen of in te trekken (art. 108, lid 3) alsmede de bevoegdheid van de Raad om de eenzijdig ingeval van plotse crisis genomen vrijwaringsmaatregelen te wijzigen, te schorsen of in te trekken (art. 109, lid 3).

c) De solidariteitsplicht die hier zijn konkrete toepas-

sing vindt in de solidariteitsakties in geval van dreigende moeilijkheden in de betalingsbalans van een Lid-Staat (art. 108, lid 2).

Meteen moet men hieruit besluiten dat deze bepalingen geen vage en eenvoudige gemeenplaatsen zijn in het Verdrag maar dat zij werkelijke gemeenschapsverplichtingen inhouden waartegen de Lid-Staten ook in hun zogeheten soevereine bevoegdheid, niet eenzijdig en buiten de controle van de gemeenschapsinstellingen kunnen ingaan.

2. Het Hof heeft eveneens uitgemaakt dat een preferentieel herdiskontotarief voor de uitvoer door een Lid-Staat ingesteld een steunmaatregel is in de zin van art. 92. Dergelijke maatregel is dus in beginsel onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt en onderworpen aan de procedure voorzien in art. 93.

Deze beslissing is een logische gevolgtrekking van het Hof dat als regel heeft vooropgesteld dat «alle steunmaatregelen in welke vorm ook, die de mededinging vervalsen of dreigen te vervalsen met de gemeenschappelijke markt onverenigbaar zijn». Zij houdt meteen in dat het Hof aan de bepaling van art. 92 een zeer ruime interpretatie geeft.

Deze uitspraak brengt ook mee dat de Commissie gelijk krijgt in haar actie welke zij sinds 1964 voerde om een einde te doen stellen aan het preferentieel diskontotarief welke door de Banque de France werd toegepast.

3. Voor de eerste maal geeft het Hof ook zijn visie op de in art. 109 voorziene eenzijdige vrijwaringsmaatregelen in geval, van plotse crisis. Het Hof aanvaardt dat de beoordeling der omstandigheden welke het nemen van de maatregelen noodzakelijk maken aan de betrokken Lid-Staat is overgelaten. Maar deze maatregelen zijn van uitzonderlijke en conservatoire aard en hebben slechts een voorlopig karakter. De interventie op zo kort mogelijke termijn van de gemeenschapsinstellingen is een fundamentele eis. Daarom moeten de Commissie en de andere Lid-Staten op de hoogte gesteld worden ten laatste op het tijdstip van de inwerkingtreding der maatregelen.

Als men de procedure van art. 108 waarin een duidelijke gradatie voorkomt en van art. 109 nagaat moet men grif toegeven dat een beroep op art. 109 slechts zelden kan gewettigd zijn. Wanneer de procedure van wederzijdse bijstand (art. 108) bovendien tussen de Lid-Staten kan worden geregeld voor het invoeren van een stelsel van monetaire bijstand op korte termijn, wat de besluiten van de Ministerraad van 26 januari 1970 laten verhoppen, dan kan de procedure van art. 109 zelfs als overbodig worden beschouwd.

BOEKAANKONDIGING

In aansluiting met het boek «Arbeidssituatie en Arbeidsbelasting», Acco, Leuven, 1969, verschijnt in de eerste helft van 1970 een nieuw boek over «Het arbeidsvraagstuk in een evoluerende samenleving. De problemen van arbeidssituatie en arbeidsbelasting multidisciplinair bekeken», Leuven, 1970, 150 p. Dit boek is gegroeid vanuit de konfrontatie van de bevindingen van wetenschappers uit verschillende arbeidsdisciplines enerzijds en mensen uit de praktijk, vertegenwoordigers van sociaal-economische organisaties van de ondernemingen en van de overheidssektor anderzijds. Het betreft hier een eerste algemene verkenning per discipline van het probleemterrein. Er werd mede gepoogd een probleemstelling en hypotesen uit te werken in voorbereiding van een multidisciplinair onderzoek dat in het kader van het Hoger Instituut van de Arbeid en met de medewerking van professoren uit diverse arbeidsdisciplines werd opgezet.

Drs. D. De Winter: Juridische maatregelen en instrumenten ter bescherming van de werknemer tegen overdreven arbeidsritme en -belasting;

Drs. J. Van de Kerckhove: Arbeidssituatie en arbeidsbelasting in sociologisch perspectief;

Prof. Dr. P. Verhaegen: Psychologische beschouwingen over arbeidsbelasting;

Dr. H.J.F. Okhuysen: De problematiek van arbeidssituatie en arbeidsbelasting vanuit de bedrijfseconomie benaderd;

Dr. R. Masschelein: Arbeidsbelasting: Probleemformulering vanuit de arbeidsgeneeskunde;

Ir. G. Porton: Arbeidssituatie en arbeidsbelasting bekeken vanuit de arbeidstechnologie.

Het boek kan worden besteld op het secretariaat van het Hoger Instituut van de Arbeid, Van Evenstraat 2 E, Leuven, tel. 016/356.44.

MEDEDELINGEN

De jurimetrie en Ars Aequi.

Loevinger gebruikte het woord «jurimetrie» om het wetenschappelijk onderzoek van juridische problemen aan te duiden, daarmee bedoelend het toepassen van kwantitatieve methodes bij de benadering van juridische problemen. Inmiddels zijn onder dezelfde noemer nog andere activiteiten gebracht, waarvan de belangrijkste de automatische informatiewerking is. Wie hoopt dat ooit een oplossing zal gevonden worden voor de explosie van de juridische informatie, moet het speciale nummer «Jurimetrie» lezen, waarmee het Nederlands juridisch studentenblad «Ars Aequi» zijn 18e jaargang besluit.

In het inleidend artikel van Schuit over het begrip jurimetrie wordt al onmiddellijk duidelijk dat de computer de maatstaf voor een ordening in de jurimetrie zal zijn. Van de Pol geeft dan in «De computer, hulpmiddel bij de jurimetrie» een schets van deze machine.

In de daaropvolgende bijdragen wordt onderzocht hoe de computer als hulpmiddel bij de juridische documentatie kan aangewend worden. Palstra bespreekt de moeilijkheden van manuele indexeermethodes en de mogelijke oplossingen (hij ontleent een voorbeeld aan Credoc, die voor «begrippen in samenhang» een oplossing schijnt gevonden te hebben door gebruik te maken van zogenaamde «specificateurs»). Daarnaast staat de full-text-methode, die volgens Barbas althans in theorie erg aantrekkelijk lijkt (ook Barbas bespreekt het experiment van Credoc). Een probleem dat bij het toegankelijk maken van de opgeslagen gegevens rijst, is het verstrekken van relevante maar uitsluitende inlichtingen: een oplossing schijnt de associatiefactormethode te zijn, die uiteengezet wordt door Schaake.

Na de, niet altijd gemakkelijke, lectuur van die opstellen kan men zich aan dromen wagen. Men kan zich inbeelden dat met de full-text-methode alle boeken van heel de wereld opgeslagen worden in computers die met elkaar verbonden zijn; alle computers samen zouden dan één alomvattende bibliotheek zijn, waarvan men de boeken kan lezen in huis- of studiekamer. Als Credoc inlichtingen verstrekt, moet men nog altijd naar de eigen bibliotheek, naar de grotere bibliotheek, of naar de zeer grote bibliotheek. Maar op blz. 536 van het besproken nummer van Ars Aequi staat de toekomstverwachting die voor 1980-1990 bezit van terminals voor onderzoek door de meeste artsen voorspelt. Het laat zich niet aanzien dat elke jurist tegen die tijd ook in het bezit zal zijn van een terminal, een punt waar het communicatienetwerk informatie kan opnemen of afgeven. Voorlopig moet men nog naar de bibliotheek, die ook haar eigen problemen heeft welke door Bekker behandeld worden in een opstel over «Automatisering van juridische bibliotheken».

Ars Aequi maakt dan een uitstapje naar het rijk van de science-fiction met een stripverhaal over een generaal die door een robot vervangen wordt, waarna een opstel volgt van Brouwer, Rollingswier, Schuit en Veenstra over «Informatie over de besluitvorming van de rechter. Een gedragswetenschappelijke benadering». Hier zou ik de lezer de raad willen geven toch eerst de illustratie op blz. 545 even te bekijken vooraleer hij verder gaat met «Computers en recht in de Sovjet-Unie» (door Groenendijk), «Juridische gevolgen van computergebruik. Computer en jurist, een confrontatie — desnoods tegen wil en dank» (door de Graaf) en «Weerstand tegen computergebruik, speciaal op juridisch terrein» (door Fockema Andreae). Het nummer wordt afgesloten door een verklarende woordenlijst en een literaturopgave.

Bij het begin van zijn 19e jaargang heft Ars Aequi zijn 10.000e abonnee laten aanwijzen door een computer. Een abonnement op Ars Aequi (bij Mevr. C.J. Mouton-Visser,

Peetersdreef 220, Utrecht) kost 12,02 gulden voor tien afleveringen met 450 pagina's tekst.

C. Caenepeel

Colloquium

«Het arbeidsvraagstuk in de evoluerende samenleving. De problemen van arbeidssituatie en arbeidsbelasting multidisciplinair bekeken».

Dit colloquium is het derde dat door het Hoger Instituut van de Arbeid van de Katholieke Universiteit te Leuven wordt ingericht in samenwerking met professoren uit diverse arbeidswetenschappen.

Het gaat door op vrijdag 29 mei 1970, van 9 tot 18 uur, in het Huis der Vlaamse Leergangen, Boekhandelstraat 9, Leuven.

Het inleidend referaat wordt gehouden door Prof. dr. E.J. Leemans, commissaris-generaal van de K.U.L. en professor in de arbeids- en industriële sociologie. Prof. Leemans was voorheen professor in de sociologie aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen.

Hierna wordt er bijeengekomen in sectievergaderingen per discipline. In elke groep wordt een rapport voorgebracht dat werd voorbereid door een groep van wetenschappers uit deze discipline in samenwerking met praktijkmensen. Op basis van dit rapport kan een ruime discussie plaats grijpen.

De secties:

- Arbeidsrecht, o.l.v. Prof. dr. R. Blanpain;
- Arbeidssociologie, o.l.v. Prof. dr. L. Van Outrive;
- Arbeidsgeneeskunde, o.l.v. Prof. dr. R. Verwilghen;
- Industriële psychologie, o.l.v. Prof. dr. P. Verhaegen;
- Bedrijfseconomie, o.l.v. Prof. dr. R. Vuerings;
- Technologie, o.l.v. Prof. dr. H. De Meulder.

Een gedetailleerd programma en inschrijvingsformulieren kunnen bekomen worden op het sekretariaat van het Hoger Instituut van de Arbeid, E. Van Evenstraat 2 E, Leuven, tel. 016/356.44.

Het inschrijvingsgeld, waarin begrepen de inleidende rapporten, enz., bedraagt 200 fr.

- MAGISTRATEN,
- ADVOKATEN,
- NOTARISSEN,

stuur uw vragen naar

CREDOC

Paleizenstraat 156,
1030 BRUSSEL.

Tot nu toe zal U GRATIS
de lijst bekomen van de te raadplegen
dokumenten.